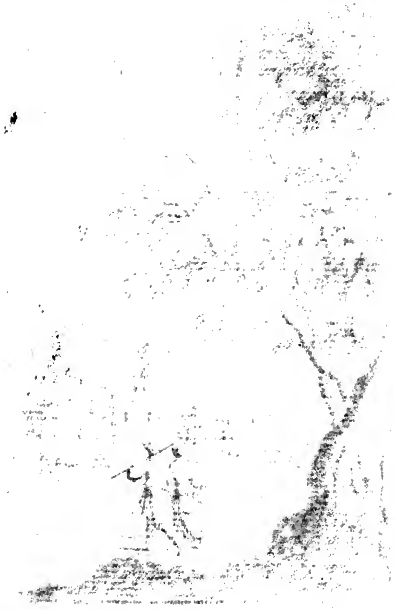

LUCETQ. LATETQ.
Auson
in Mosel.
Matthiolus
Bononie

ENCHIRIDION

DE

PRINCIPIIS PERIPATETICIS

LIBRI TRES

AUTHORE

D. JOANNE BAPTISTA

ACHILLI

In Congregatione de Somaſca
Philoſophiæ Profeſſore.

BONONIÆ, M.DCCII.

Typis Conſtantini Piſarii ad S. Michaelem
prope Archigymnaſ. *Super. permiſſu.*
Sumptibus Ludovici Ruuinetti ſub Signo
Mercurii.

AD DEUM CREATOREM

PRO PRIMITIIS.

HYMNUS.

FVcata renuis qui sapientia
Fumosum pretium, Conditor atheris,
Auscultas meritas numine fervido
Laudes, quas lyra concinit.

Nam frustra studet is, qui Tibi non studet
Nec veri facilis pes terit ardua,
Quã monstras aliò, qui migrat invidens
Quæsitis bene honoribus.

Ceu qui protraheret cuspide lineam,
Quæ rectum faciat duplicis anguli
Divisum spatium, non canone æneo,
Obliquove erit usquam opus.

Sic rerum species mente sophisticis
Metiri cupiet qui rationibus,
Quid dignum fidei non speculabitur
Votis lusus inanibus.

Tu solus tenebras lumine discutis
Quo curas animi detegis irritas,
Erroresq; fugas: hoc sine fallitur
Verbis grandiloquis homo.

[illegible] [illegible] [illegible] acumine
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impetu
[illegible] qua [illegible], pia.

Qua [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Quas se [illegible] quærimus.

[illegible] Tu [illegible] [illegible],
Qua [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible],
[illegible], [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Hunc [illegible] [illegible], quas [illegible], Tibi
[illegible] [illegible] - has accipe Tu Bonus
In Signum [illegible] mei.

I. B. A. E. B. D. F.

IN

IN ENCHIRIDION
De Principiis Peripateticis

PRÆFATIO.

AGe, mi Lector, quid expectas? Multilibrem voluminis molem? Fastidio legentis peperci. Exiguæ lucubrationi si non iucundior, saltem minus molesta impenditur meditatio. Præbeo tibi Enchiridion, unciarium opus; paruum quidem, sed fortè non inutile. Stylus displicebit? Philosophicum scito, qualem Cicero concessit. Non ignoras illud

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Quid hic Orationis lepor? Quid ampullosa verba? Quid phaleræ, & fimbriæ? Hæc omitte laxiori dicendi generi. At nõ texui Syllogismos, non torsi Enthimemata. Non ubiq; hæc necessaria, & alioquin rationis domestico præstò sunt. Illud tamen tolerare nequaquam poteris me, etsi inter Philosophos connumerari patiaris, tanta libertate illustrium virorum his tem-

poribus opinionibus adverſari, & illorum placita evertere nitentem. Quæ veterum ſcientia non eſt in Neotericis melior? Quantùm errarunt antiqui, quorum culpam rident novi Phyſiologi? Ne indigneris, Lector: hoc quæritur; hæc ipſa cauſa agitur. Si enim antiquorum nomine PERIPATETICOS vocas, pro his dicere juſtum putavi. Habuerunt & iſti rumorem ſuum, nec ſine laude ſonum. Trahat te non turbæ clamor, ſed rationis veritas. Non nego omnem Neotericis gloriam, ſed tempero. Stat Galaxia pro Galileo, pro Thycone fluidus planetarum Ether, pro Torricellio Barometri uſus, pro Chymicis multa admirabilis artis phœnomena, pro Medicis ſincerior Anatomes hiſtoria. At ſimul cum his Primorum Principiorum ſcientia ARISTOTELI eripietur? Nihil relinquetur Philoſopho ſummo, quo inter alios Principatum ducat? Qua verò ratione eripietur? Num Petri Gaſſendi, Renati des Cartes, Joannis Vanhelmont, Theophraſti Paracelſi? Quid iſti, precor, totq; alii ſeu opinionis, ſeu erroris conſortes in Ariſtotelem attulere, quod Ariſtoteles ipſe non everterit? Reclamant ſua ipſius Acroamatica Magni Alexandri vſq; ad invidiam oblectamenta. Cur ergo Ariſtoteli Phyſica indagantes non obſequemur? Cuius doctrina in toto Orbe, ubi Litterarum Maieſtas in throno fuit, cribrata,

li-

libratāq; est duobus annorum millibus: Quem Græcia laudavit, Ægyptus suspexit, Arabia admirata est, Roma in triumphis posuit, Italia amplexa est, Gallia in Cathedris collocavit; tota demum Europa meliori studiorum curæ concessit. Exoluerunt hæc, inquis, & toties repetita rancida auribus facta. Itaque hoc prætextu aliqui Aristotelem calumniantur, quasi Veritatis facies ad instar Protei in varias convertatur formas: iidemq; negare multo post tempore ea, quæ nunc probant, cogerentur, si rectè dicerent. Non propter scientiam res, sed gratia rerum scientia est: hujus enim illæ sunt causæ. Quare si eadem nunc rerum natura, quæ olim, & postea; una erit philosophandi ratio, quam esse apud Peripateticos sinceriorem, utilioremq; in isto Opusculo (ni fallit opinio) demonstro. Non crescit hic liber mille experimentorum sarcinis, rationem tamen sensu admisso persequitur. Errant aliqui, dum Philosophos magnos se putant, cum magnos narratis experientiis codices implent; ex quarum numero si demas, quæ nihil ad propositum, ingens scriptorum moles decrescet: & quæ supersunt Historicum Naturę probant, non Philosophum. Non enim experientia scientia est; sed ex experientia nascitur principium scientiæ, & artis, quod præclarè Aristoteles docuit in quarto analyticorum libro cap. ultimo.

Et

Et in proemio Metaphysicæ: per experientiam, inquit, ars, & scientia hominibus efficitur. Quamobrem cum multa expertus sis, Philosophia indiges, quæ quid videris declaret. Hac de causa Peripatetici horridiores visi, quod novas experientias non enarrant. Tolerabilior fortè illorum dolor, quibus molesta est inutilium quæstiuncularum tractatio. Sed videant hunc esse paucorum, non omnium morem. Legant Principem Scholæ: quid non graviter dictum, quid non multo oleo elaboratum audient? Legant illius doctissimos Interpretes Alexandrum, Themistium, Simplicium, Auerroem, Boetium, Thomam Aquinatem, Joannem Scotum, Joannem Bacconum, Ægidium; quid occurret, quod summorum ingeniorum vim non probet, quod intelligentiæ sinum dulci non impleat pabulo? Non est ducum culpa gregarii militis error. Ita præmonitus, Lector, meum Enchiridion evoluito. Damna, si vis, non pertæsus emulatione, sed amore veritatis accensus. Alterutrum succedere oportet, aut me tibi, aut te mihi cedere. Invidiosum est hoc? Vincatur aliquis nostrum, sed victoria pro neutro stet: vincendi ergo laus sit Veritatis, in qua, & propter quam philosophari pulcrum, & decorum est. Vale.

IN-

Index Librorum, & Capitum.

LIBRI PRIMI.

Cap.

LIBRI SECUNDI.

Cap.

LIBRI TERTII.

Cap.

AD DEUM CREATOREM

PRO PRIMITIIS.

HYMNUS.

FVcatæ renuis qui sapientiæ
Fumosum pretium, Conditor ætheris,
Auscultas meritas numine fervido
Laudes, quas lyra concinit.

Nam frustra studet is, qui Tibi non studet
Nec veri facilis pes terit ardua,
Quã monstras aliò, qui migrat invidens
Quæsitis bene honoribus.

Ceu qui protraheret cuspide lineam,
Quæ rectum faciat duplicis anguli
Divisum spatium, non canone æneo,
Obliquove erit usquam opus.

Sic rerum species mente sophisticis
Metiri cupiet qui rationibus,
Quid dignum fidei non speculabitur
Votis lusus inanibus.

Tu solus tenebras lumine discutis
Quo curas animi detegis irritas,
Erroresq; fugas: hoc sine fallitur
Verbis grandiloquis homo.

Confidet vitreo si quis acumine
Turgens ingenio non sobolis bonæ,
Tristem retro gradum sed dabit impetu
Vocis, quæ obloquitur, piæ.

Quæ primordia sint condita corpori
Omnes solliciti mente revolvimus,
Vera materia formaq; propria
Quid sit promere quærimus.

Sed Tu Principium diceris omnibus,
Qui rectè sapiunt, finis & optimus
Extas perpetuis, occiduis bonis,
Solusq; arbitrio regens.

Edoctus patrio more rependere
Hinc primas volui, quas potui, Tibi
Fruges ingenii: has accipe Tu Bonus
In Signum obsequii mei.

I. B. A. E. B. D. F.

IN

IN ENCHIRIDION
De Principiis Peripateticis

PRÆFATIO.

AGe, mi Lector, quid expectas? Multilibrem voluminis molem? Fastidio legentis peperci. Exiguæ lucubrationi si non iucundior, saltem minus molesta impenditur meditatio. Præbeo tibi Enchiridion, unciarium opus; paruum quidem, sed fortè non inutile. Stylus displicebit? Philosophicum scito, qualem Cicero concessit. Non ignoras illud

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Quid hîc Orationis lepor? Quid ampullosa verba? Quid phaleræ, & fimbriæ? Hæc omitte laxiori dicendi generi. At nõ texui Syllogismos, non torsi Enthimemata. Non ubiq; hæc necessaria, & alioquin rationis domestico præstò sunt. Illud tamen tolerare nequaquàm poteris me, etsi inter Philosophos connumerari patiaris, tanta libertate illustrium virorum his tem-

poribus opinionibus adversari, & illorum placita evertere nitentem. Quæ veterum scientia non est in Neotericis melior? Quantùm errarunt antiqui, quorum culpam rident novi Physiologi? Ne indigneris, Lector: hoc quæritur; hæc ipsa causa agitur. Si enim antiquorum nomine PERIPATETICOS vocas, pro his dicere justum putavi. Habuerunt & isti rumorem suum, nec sine laude sonum. Trahat te non turbæ clamor, sed rationis veritas. Non nego omnem Neotericis gloriam, sed tempero. Stat Galaxia pro Galileo, pro Thycone fluidus planetarum Ether, pro Torricellio Barometri usus, pro Chymicis multa admirabilis artis phœnomena, pro Medicis sincerior Anatomes historia. At simul cum his Primorum Principiorum scientia ARISTOTELI eripietur? Nihil relinquetur Philosopho summo, quo inter alios Principatum ducat? Qua verò ratione eripietur? Num Petri Gassendi, Renati des Cartes, Joannis Vanhelmont, Theophrasti Paracelsi? Quid isti, precor, totq; alii seu opinionis, seu erroris consortes in Aristotelem attulere, quod Aristoteles ipse non everterit? Reclamant sua ipsius Acroamatica Magni Alexandri vsq; ad invidiam oblectamenta. Cur ergo Aristoteli Physica indagantes non obsequemur? Cuius doctrina in toto Orbe, ubi Litterarum Maiestas in throno fuit, cribrata,

li-

librataq; eſt duobus annorum millibus: Quem Græcia laudavit, Ægyptus ſuſpexit, Arabia admirata eſt, Roma in triumphis poſuit, Italia amplexa eſt, Gallia in Cathedris collocavit, tota demum Europa meliori ſtudiorum curæ conceſſit. Exoluerunt hæc, inquis, & toties repetita rancida auribus facta. Itaque hoc prætextu aliqui Ariſtotelem calumniantur, quaſi Veritatis facies ad inſtar Protei in varias convertatur formas: iidemq; negare multo poſt tempore ea, quæ nunc probant, cogerentur, ſi rectè dicerent. Non propter ſcientiam res, ſed gratia rerum ſcientia eſt: hujus enim illæ ſunt cauſæ. Quare ſi eadem nunc rerum natura, quæ olim, & poſtea; una erit philoſophandi ratio, quam eſſe apud Peripateticos ſinceriorem, utilioremq; in iſto Opuſculo (ni fallit opinio) demonſtro. Non creſcit hic liber mille experimentorum ſarcinis, rationem tamen ſenſu admiſſo perſequitur. Errant aliqui, dum Philoſophos magnos ſe putant, cum magnos narratis experientiis codices implent; ex quarum numero ſi demas, quæ nihil ad propoſitum, ingens ſcriptorum moles decreſcet: & quæ ſuperſunt Hiſtoricum Naturę probant, non Philoſophum. Non enim experientia ſcientia eſt; ſed ex experientia naſcitur principium ſcientiæ, & artis, quod præclarè Ariſtoteles docuit in quarto analyticorum libro cap. ultimo.

Et

Et in proemio Metaphysicæ: per experientiam, inquit, ars, & scientia hominibus efficitur. Quamobrem cum multa expertus sis, Philosophia indiges, quæ quid videris declaret. Hac de causa Peripatetici horridiores visi, quod novas experientias non enarrant. Tolerabilior fortè illorum dolor, quibus molesta est inutilium quæstiuncularum tractatio. Sed videant hunc esse paucorum, non omnium morem. Legant Principem Scholæ: quid non graviter dictum, quid non multo oleo elaboratum audient? Legant illius doctissimos Interpretes Alexandrum, Themistium, Simplicium, Auerroem, Boetium, Thomam Aquinatem, Joannem Scotum, Joannem Bacconum, Ægidium; quid occurret, quod summorum ingeniorum vim non probet, quod intelligentiæ sinum dulci non impleat pabulo? Non est ducum culpa gregarii militis error. Ita præmonitus, Lector, meum Enchiridion evoluito. Damna, si vis, non pertæsus emulatione, sed amore veritatis accensus. Alterutrum succedere oportet, aut me tibi, aut te mihi cedere. Invidiosum est hoc? Vincatur aliquis nostrum, sed victoria pro neutro stet: vincendi ergo laus sit Veritatis, in qua, & propter quam philosophari pulcrum, & decorum est. Vale.

IN-

6

Index Librorum, & Capitum.

LIBRI PRIMI.

Cap.

LIBRI SECUNDI.

Cap.

LIBRI TERTII.

Cap.

FINIS INDICIS.

D. Io: Hieronymus Zanchius Præpositus Generalis Congregationis Somaschæ.

CUm Opus inscriptum *Enchiridion de Principiis Peripateticis* à P. D. Io: Baptista Achilli nostræ Congregationis Sacerdote Professo compositum duo ejusdem Congregationis Theologi, quibus illius examen commisimus recognoverint, ac in lucem edi posse probaverint, tenore præsentium facultatem concedimus, ut typis mandetur, si iis ad quos spectat, videbitur, ac servatis servandis. In cuius rei fidem has litteras dedimus, ac nostro Sigillo munivimus.

In Collegio nostro Sanctæ Mariæ Salutis die 17. Aprilis Anno 1702. Venetiis.

D. Io: Hieronymus Zanchius Præp. Gen. Congregationis Somaschæ.

Locus ✠ Sigilli.

D. Hieronymus Sertorius à Secretis.

EN-

ENCHIRIDION
De Principijs Peripateticis.
LIBER PRIMUS.

CAP. I.
Propoſitio Operis.

SI Principia ſunt particulæ, ut aiunt, non erit, nec generatio, nec corruptio, nec alteratio, nec ullus omninò motus, nec principium, nec cujus gratia exiſtentia ſint, nec eſſe ea, quæ ſunt: hæc enim impoſſibilia, ſequi erit in ſequentibus dicendum. His autem ſublatis, in quibus ratio ipſius naturæ conſiſtit, & plura alia tolli multò majora oportebit; Deus enim minimè erit, nec anima, nec intellectio aliqua, aut ea, quæ eſt voluntatis operatio.

Quamobrem frustra coli Deum, qui non est, nec ullam esse in futurum pœnam, vel præmium. Si hæc ita erunt, alia quærenda philosophandi ratio, quàm quæ est secundum antiquiores, quorum de atomis, & insensibilibus figuris circumfertur opinio. Hujusmodi autem erit illa, quę è Lyceo venit authore Aristotele Stagirita, & in qua utiliter insudarunt semper Peripatetici. Quià verò omnis inter Philosophos dissensio ex illo est nata principio EX NIHILO NIHIL; undè aliqui generationem negarunt, & eam, quæ est secundum qualitates, mutationem, has ambas generationes dari ostendendum in primis erit.

CAP. II.

Ostendit esse Generationem.

EAm, quæ est de Sensibilibus, tractationem sensum dimittere non conuenit, sed nec rationem spernere, sine qua demonstratio non esset: Verùm utriusque præ-

præſidio inſtructi phyſicas res aggrediamur. Quia autem ea, quæ eſt in ſenſibus, cognitio eam, quæ ab intellectu, natura præcedit; num generatio ſit ex ſenſu videamus. Equidem nemo, niſi ſtupidus ſit, inficiabitur generari quamplura, ut in terra herbas, ac plantas, in aquis piſces omnis generis, & rurſum ex animalibus ſimilia in ſpecie parentibus fieri. Et hæc quidem oriri, cum prius non eſſent, alioquin nihil futurum, nihilve præteritum, quià eſſent ſemper, quæ per accidens ſunt; cum tamen ſolius entis primi natura ſit ſemper eſſe, cum ipſum ſolùm, à quo cuncta, à nullo dependeat. Itàque pauci veterum hanc mutationem negarunt, qualem eſſe ſenſus exhibent, illique fuere, qui unum ens omninò eſſe exiſtimarunt, ut Parmenides, & Meliſſus: malè enim illud EX NIHILO NIHIL interpratati timuerunt aliquid ex nihilo fieri, ſi ulla in ſenſibilibus mutatio concederetur. At Leucippus, & Democritus, ac ſimiliter Empedocles meliùs his in hoc philoſophantes, ac magis etiam phyſicè ob id quidem, quod ex

nihilo fieri nihil arbitrabantur decepti eam, quæ eſt in quod quid mutationem ſuſtulerunt, non tamen omnem prorsùs. Quarè, & hi, & novi etiam Phyſiologi mutari quamplura non diffitentur; eſſe verò ſecundum ſubſtantiam generationem, ut illi, inconveniens opinantur.

CAP. III.

In ipſo quod quid Generationem fieri.

GEnerationem ergo in ipſo quod quid fieri, ſeù ut dicitur, ſecundùm ſubſtantiam, oſtendere aggrediamur alio ſumpto principio, quod eſt ratio, ſenſu non dimiſſo. Duos autem modos, qui habent alicujus probabilitatis ſignū, attulere; nam tertius, qui eſſet particulas extrinſecùs accedere ad generationem, confutatione non eſt dignus: Vndè enim venient particulæ geniti, & quò abibunt corrupti? Igitur dixere aliqui generari aliquid, mutato eo, qui erat priùs in par-

particulis, ordine, & harmonia, ceù ex litteris multis fecundùm parvas quafdam fpecies componitur Homeri Ilias, & Odyffea; variæ rurfum orationes, tam Metricæ, quàm folutæ. Alij verò addidere multas in poris corrupti latuiffe particulas, quæ in nova generatione prodeuntes illas, quæ priùs apparebant, occludunt. Neuter quidem, ex his mofufficienter ad fenfum dicit, nec ad rationem, ut conftat; fi, quæ adverfentur, attendamus.

CAP. IV.

Non fufficere Combinationem.

Aiunt fimilitudinem habere naturalia compofita cum artefactis; undè fic illa, ut hæc generari exiftimant. At fimilitudo quænam erit inter ea, quæ multum differunt? Nam quià ars facit ex marmore hominis ftatuam; num erit homo ftatua; quià figuram hominis habet? Similitudo ergò erit in uno plurium, quæ funt in ipfo na-

turali ente, non in omnibus, quæ in illo sunt. Alioquin parvas similitudines videremus, & non magnas differentias, ut contigisse Pythagoricis memorat Aristoteles. Quare non sequitur, si ars mutat ordine solùm variato, quod etiam naturæ labor nihil ampliùs operetur. Namque ars faciet ex caracteribus Iliadem tantùm combinatione variata; at non sic faciet aureos, si prius plumbei erant. Quod si natura nihil ampliùs facit, quàm componentium partium ordinem mutare, & situm, quid impediet, ne hoc etiàm arte fiat? Cur autem fuso plumbo, aut auro; hisque agitatis susque, deque substantia eadem manet? Eam quidem mutari oporteret, si prior ordo non est.

CAP. V.

Instantiæ solvuntur.

AT dicet quispiam non sequi hoc manente eo, quem posuit natura, ordine. Hæc perindè afferuntur, ac si quis putaret

à pe-

à pejore artifice ſolvi nõ poſſe opus, quod melior effecit; quod non eſt ita. Nam ſolvere præclariſſima artis opera omnes poſſunt, non autem ſoluta reſtituere. Sit ergò naturæ ars melior humana: poterit hæc, quod illa fecit deſtruere; & faceret, quandoquidem volunt mutari res ſolùm combinatione variata. Et eò magis hoc eſt illis concedendum exiſtimantibus ſimiliter operari naturam, & artem. Alius verò ſolvi tunc putat ordinem aliquem, ſed non omnem. Componentium enim partium duo genera diſtinguunt quidam: nimirum compoſitarum, quas concretiones ex atomis diceret Epicurus, at parvas moles Neoterici vocant. Alterum ſimplicium, quæ ſunt ipſæ omnino atomi, & particulæ ſeorſim imaginatione ſumptæ. His ergò ità ſe habentibus dicunt plures ſolui in ea, quæ fit, metali fuſione parvarum molium ordinem, ſed non ſimplicium particularum. Verùm talia dicenti aduerſantur multa. Cur enim non ſolvuntur quoque parvæ moles? Etenim calor idem, idem etiam locus omnium, eadem totius, & par-

tium ſubſtantia. Rurſus quælibet in fuſo metalo pars fluida, liquataque eſt ſeù magna, ſeù parva, ſivè etiam minima; ſi rei experientiæ ſtamus: Quod ſi imaginatione ludimus, non eſt hoc philoſophari. Amplius id eſſe profectò impoſſibile demonſtratur, ſi ſibi eſſe conſtantes volunt. Ajunt enim ſimilia eſſe artefactis naturalia: cum ergo illa ſui ipſorum partium ordine variato, ſeù magnarum partium, ſeù minimarum diſgregatio facta ſit, intereant; ſimiliter naturalia perire oporteret, ſivè parvarum molium ordo ſolvatur, ſivè inſenſibilium atomorum. Horologij quidem natura non manet, ſeù illa, quam poſuit ars, compago interimatur; ſeù limæ aſperitate in tenuiſſima fragmenta conteratur, vel etiam igne poſitum liqueſcere ſinamus. Quippe tunc, nec tempus diſtinguit, nec horas pulſat. Igitur eodem planè modo de naturalibus diceremus, quod cum non eveniat, non eſſe hoc modo explicatam generationem quantùm oportet, exiſtimabimus.

CAP.

CAP. VI.

Utrum Omiomeria generationi sufficiat.

ITaque evenire illam aliquis putabit, quàm Anaxagoras induxit, Omiomeriam. Si enim varia sumpta combinatione particulæ diversum quod quid non faciunt, non eædem forsan particulæ erunt in genito, quæ corrupto inexistebant. Hoc namque Anaxagoras putabat, ut cũ ex ligno factus est ignis, abscondi quidem particulas ligni, illas autem ignis revelari. Vndè infinita minima in qualibet finita substantia admittebat, quià nihil in potentia esse arbitrabatur; videbatur enim ipsi impossibile aliquid ex eo, quod non est, fieri. Quæ & ab his, qui generationem similiter explicant, concedenda sunt; & illud, quod consequenter Anaxagoras docebat fieri quodlibet ex quolibet. Hæc autem esse impossibilia ex confessione etiam illorum, quibuscum est

disputatio, manifestum est, nec enim equum ex Leone nasci ajunt, aut hominem ex planta: Omninò autem sequi talia, si non est, ut diximus, secundùm congregationem, & ordinem generatio, nec in ipso quod quid ostendemus.

CAP. VII.

Omiomeriam sequi, si non est in quod quid generatio.

NAm si accipiamus primò tantam terræ portionem, & tantam similiter aquæ, nemo negabit ex his germen proditurum imposito semine. Nec solùm hoc, vel illud ex semine procreabitur germen, sed quodlibet cujusvis speciei semine accepto. Sunt autem germina omnia secundum quidem speciem plura, numero verò infinita (nec enim hic de existentibus tantùm, sed etiam de possibilibus loquimur) erit ergò Omiomeria, si est per exitum particularum à poris generatio. Neque enim infinitorum

ger-

germinum particulæ finitæ, sed infinitæ; nec potentia, sed actu (nam secundùm potentiam est illa, quæ in quod quid dicitur generatio) hoc autem quid si non est Anaxagoræ Omiomeria? hanc quippe concessit, quià nihil eorum, quæ generantur, ex eo, quod non est, fieri arbitrabatur.

CAP. VIII.

Quodlibet fieri ex quolibet, si non est generatio.

ITaque cum ex dictis manifestum sit Omiomeriam concedendam, si non est qualis dicitur secundum substantiam generatio; nihil impediet quò minus fiat quodlibet ex quolibet; ut ex terra carnem, ex cane leonem. Nam si erant actu particulæ in terra infinitæ, quia nihil de potentia educitur, ut nuper dicebatur; igitur erit in terra leo, & canis actu, quia ex terræ frugibus animalia nutriuntur. Quamobrem, ut in terra germinum particulæ, & in

germinibus carnis, ossis, & cæterarum partium particulæ erunt: tantoque magis hoc sequitur impossibile, si ad combinationem regrediamur. Nam secundùm hanc omnibus eadem materia, ac substantia inest solo ordine variato. Igitur ex uno omnia, & illo non ut efficiente (hoc enim de facto) sed ut materia; ac proindè ex aqua aurum, caro, ignis, & cuncta, mutata solùm componentium textura, ac ordine.

CAP. IX.

Colligit supradicta.

VErùm Omiomeriam esse impossibilem nemo ignorat. Infinitum enim simpliciter esse possibile non negarunt aliqui, at infinitum esse finitum, aut contrà, nemo credit; sic enim uni contrariorum alterum inesset quod fieri nequit. Finita quidem substantia esset, quià in finito, & ad finitum est generatio; infinita autem, quià fine termino haberet latentes particu-

cu-

culas: quæ licèt minimæ, corpora tamen sunt, ergò locum proportionatum illarum parvitati implebunt. Quarè sicut minima corpora infinita, ita minima infinita loca: hoc autem quomodò, si, quod continet, finitum? Nec inconveniens fugiet quispiam dicendo particulas penetrari; quià non est secundùm naturam penetratio. Igitur non est per Omiomeriam generatio, nec ullo modo secundùm particulas: idcircò generationem in ipso quod quid fateri tandem oportebit.

CAP. X.

Nec secundùm quale mutationem ex particulis esse.

ALtera nunc dubitatio proponitur de ea, quæ est in qualitate, generatione. Vt enim Peripatetici ipsum ens dividunt in id, quod per se est, & secundùm accidens; sic aliam dicunt esse mutationem, quæ in ente per se fit, aliam in accidente. At accidentia,

in-

inficiantur omnes, qui pro principijs particulas ſumunt, quod quidem cohærenter dicitur ad illud, quod poſitum fuit, impoſſibile. Operæ ergò pretium eſt de accidentibus exordiri ſermonem, & quadantenus ratione conſequi poſſumus non omiſſo ſenſu illorum exiſtentiam declarare. Diviſio autem nota accidentis in illud, quod proprium dicitur, & in cõmune: à qua partitione non abhorrent illi, qui extra Ariſtotelis ſcholam philoſophantur, ut Platonici. Propria autem accidentia ſunt affectiones, paſſioneſve ſubſtantiæ inhærentes ut color, ſapor, odor panis propria talis ſubſtantiæ accidentia appellantur. Communia verò accidentia ſunt, quæ adeſſe, & abeſſe poſſunt, ſubiectis, in quibus exiſtunt, non corruptis; ut moveri, quieſcere, vigilare, & alia hujus generis. De his facilior tractatio, ſed minus utilis; de illis ut difficilior, ſic utilior defenſio.

CAP.

CAP. XI.

Prima ratio probans accidentia esse.

SI ergò sunt formæ, quarum esse est inhærere alteri dabitur illa, quæ est secundùm accidens generatio. Hanc autem, quàm sit conveniens admittere illas verè esse probemus. Et quidem de sensibilibus loquturi ab ipsis sensibus exordium facientes dicamus communem esse omnium opinionem quinque sensus esse; hoc autem minimè verum esset, si nulla essent accidentia. Nam quoniam distincta organa distinctæ erunt functiones, quod si hæ distinctæ, & obiecta: ad hæc enim illæ ordinantur. Quarè & accidentia distinguuntur, quippe hæc sint sensuum obiecta. Non enim id,quod percipit in pane visus, cognoscit & gustus; nec quod tactus idem quod olfactus,sed aliud,& aliud. Nec aliquis verè dicet, quod est in pane color, hoc, & odorem, ac saporem esse. Hæc ergò diversa, & non substan-

tiæ,

tiæ, alioquin cur unus non cognoſcit omnia ſenſus ? Igitur accidentia ſunt.

C A P. XII.

Inſtantia ſolvitur.

VErùm hæc non proindè diſtingui aliquis putabit, quia in diverſis efficiunt potentijs paſſiones ; ſed apparere diſtincta, quià varia eſt organorum diſpoſitio. Sed hoc dictu impoſſibile, ſi ad veritatem, non ad contentionem loquimur. Non enim ſenſibilia varia, quia variȩ ſunt in ſenſibus diſpoſitiones, ſed variæ diſpoſitiones, quia ſenſibilia varia. Alioquin natura temerè quinque ſenſus dedit : poterant enim plures fieri ; vel aliquis ex his auferri. Verum opus naturæ opus intelligentiæ propter finem operantis, quare totidem organa, quià tot ſenſitivorum fines. Ampliùs ſi non ſunt ſenſibilia diſtincta, ſed tamen apparent ob illam, quæ eſt in ſenſitivis organis differentiam, opor-

oportebit in eodem planè ſenſu infinitas propemodum diſpoſitiones admittere. Nam album, & nigrum, & eos, qui mediant colores, uno ne organo diſcernimus, an pluribus? Si pluribus, infiniti viſus, quià infiniti colores. Si uno; quomodo? Nam ſenſibilia varia ſunt album, & nigrum, mediaque inter hæc. Idem quidem viſus eſt, dicet aliquis, ſed non eadem in omnibus combinatio. Nec enim idem eſt album, & nigrum; ſed illud quidem album, hoc verò nigrum, quià alia eſt nigri, alia albi ſymetria. Si ità eſt, igitur variata ſecundum locum (nam hæc ſola apud Neotericos ſupereſt mutatio) particularum combinatione, qua lac exiſtit, albedo ipſius perimeretur. Hoc autem non ſequitur. Quare dicendum album, nigrum ac cæteros colores diverſa eſſe ſenſibilia, ſed quæ ab eodem cognoſcuntur ſenſu. Non ergo differentia ſenſibilium à differentia ſumitur organorum, ſed è converſò res ſe ſe habet.

CAP.

CAP. XIII.

Secunda ratio probans accidentia dari.

REvertentes ergo ad priora rursùs dicimus, quod si idẽ est substantiam esse, & esse quantum, vel quale impossibilia sequuntur. Nam si hoc est esse lacti, quod est quale, vel quantū erit idem esse lacti, & cerussę; utriq; enim albedo inest, ac quantitas. Amplius cur lac est album? quià in particulis multa lucis reflexio (sic enim philosophantur de coloribus) talesque anguli fiunt. Itaque in omnibus albis lucem eodem reflecti modo oportebit; eædem ergò in omnibus particulæ, ac figuræ, eademque combinatio: igitur, & substantia erit eadem lactis, cerussæ, & cujusvis albi. Dices fortè ita comparari in eodem esse, & album, ut in homine animal, & rationale: quare non sequi omne, quod est album, lac esse, quià, nec omne quod animal, est homo. Ve-

rùm per hæc inconveniens non evitatur: nam si ità est, erit esse, ut animal cõmune; album autem ut rationale differentia: quare sicut id est homo, in quo animal ac rationale; ità id lac erit, in quo esse, & album. Igitur *esse alterum est albo, & ei cui inest*.1.Phis.tex.25. *Et longitudo, latitudo, & profunditas quantitates quædam, sed non substantiæ sunt: quantitas enim non est substantia, sed magis cui hæc ipsa primò insunt, illud est substantia.* 7. Metaph. tex. 8.

CAP. XIV.

Tertia ratio de primis qualitatibus.

PRimarum etiàm qualitatum essentia per particulas absurdè explicatur. Nam vndè calidum, & frigidum; humidum, & siccum si non per qualitates? si enim sunt per minimorum contextum hæc, permutato ordine, situm etiàm varium acciperent figuræ, & locum; quarè non manerent ea, quæ erant, quod tamen non evenit. Nam aqua quan-

quantumvis agitata semper frigida est. At si ignis accedat, incalescit: quarè? quià ingrediuntur particulæ ignis? Quomodò hoc, si aqua extingui ignem videmus? Quà deindè pertransibunt particulæ, si crassum valdè sit continens? Per poros, non certè quià & aqua per ipsos deflueret, ni fortè ponantur particulæ ignis aqua subtiliores, quod experientia non constat. Ampliùs cur particulę ignis calefaciunt, & non cæterorum Elementorum? ajunt, quià habent illæ acutos angulos. At omnia Elementa angulos habent, & solùm differunt, quià hi magis, hi minus acuti: quamobrem omnia calefacerent; sed hoc quidem magis, illud verò minus. Quantum autem sit veritati contrarius hic sermo, videri potest, quod figura nulla calefacere apta est, sed vel ad dividendum, vel ad continendum, vel ad impellendum, vel ad aliquid hujusmodi, aut secundum locum, aut motum figura juvat. Nam quià acuta securis dividit, malleus quia planus pellit; & vas continet, quià concavum. At non sunt hæ passiones idem, quod calefactio,

&

& frigefactio. Non enim calefit aliquid, quia sectionem, aut pulsionem patiatur, sed quia fit alterum à frigoris habitu. Humida similiter, & sicca non in particulis sunt, sed in qualitatibus. Nam id est humidum, ut dicunt, quod non cohærentes particulas habet; siccum verò è contrà, in quo implicantur unciuli; cum omnia humida fluida sint, inerunt omnibus non cohærentes particulæ, & ejusdem figuræ; ergò & omni substantiæ ejusdem, quæcumque fluida sunt, ut aqua, vinum, oleum, lac, & cætera hujusmodi.

CAP. XV.

Quarta ratio de luce.

ILli, qui putant nulla accidentia esse lucem quoque ajunt per minimorum effluuia diffundi; quæ positio multa secum involuit impossibilia. Nam & in eodem essent loco duo corpora, & in instanti longissima spatia pertransiret, ut illud, quod est per totum Emisphærium,

cum

cum ſuprà punctum orientis elevatus eſt Sol. Servarentur etiam lucis particulæ clauſo conclavi, ut aer incluſus in eo remanet. Quo enim diffugiunt factis tenebris, quæ intrà erant particulæ, cum foras omnia plena ſint luce? Et quare abeunt? Quæ cauſa revocat, aut expellit? Flantibus etiam ventis agitarentur hac, illac, ut pulvis; eaſque Boreas omnes ad Auſtrum cogeret oppoſito Emiſphærio manente obſcuro. Amplius, ſi corpus lux eſſet, cur in Barometris ſuſpenſus ſtaret Mercurius? Deſcendere totum opporteret magis, quià unico in tubo facto foramine per quod corpus aeris ingredi poſſit, metalum præceps ruit: hoc ergò ſimiliter fieret, ſi lux eſſet corpus, quià intra tubum lumen videmus. Alterum quoque in Termometris inconveniens accideret. Particulæ enim lucis intrantes meatus vitri humorem, qui intrà continetur augerent: idcircò non ſolum in æſtu elevaretur liquor, ſed etiam hyeme poſito ad lucem inſtrumento.

CAP. XVI.

Quinta ratio de Diaphano.

AMplius cur hæc diaphana sunt, illa autem opaca, si non per qualitates? Dicere enim aliqua corpora esse transparentia propter poros est utique contra experientiam, ac sensum. Si enim sic est diaphanum, nullibi erit substantia diaphani, quia ubique diaphanum, ac proindè vbique pori: nec alioquin ubi pori sunt, ibi est diaphani substantia. Atque ita major Universi pars vacua esset, quia inter terram, & stellas magnum interponitur diaphanum; quod si per poros tale est, erunt in omnibus partibus meatus vacui: si autem omnia sunt pori, quid tàm magni diaphani remanebit? Igitur esset vacuum ubi plenum, & corpus non esset ubi est, quod est impossibile. Pręter quamquod continvari poros indirectum à terra usque ad Cęlum est profectò impossibile, quando scilicet agitatur ventis aer:

aer : ideò non viderentur ſemper ſtellæ ſerena noćte,quod non evenit. ſunt, etiàm quædam flumina, quæ in undis non ferunt arenam, & ideò transſparentia ſunt. Quomodò autem inhærentia fundo videbimus, & intra natantes piſces? per poros? non eſt conveniens, quià continuè fluente aqua, aliaſque alijs pellentibus undis intorquerentur pori, viſuſque, quò minus ea videret, quæ videt impediretur.

CAP. XVII.

Sexta ratio de qualitatibus occultis.

PRæterea nunc de illis qualitatibus dicere aggrediamur quas Peripatetici occultas dicunt. Nec enim Philoſophus aliquis deſinet eſſe, quia plura ignorat, quàm ſcit; nam ſi omnia ſibi comperta haberet, non equidem Philoſophus, ſed Deus eſſet. Solus enim omnium conditor Deus ſcit quid, & qualia ſint ea, quæ ſunt; illique ſciunt,

qui

qui ejus gratia adiuti in gloriam ejus ſunt translati, ubi vident omnia videntem, & in lumine ejus, quæ videt, & creat Bonus ipſe, vident & cognoſcunt facti boni ab ipſo, qui à ſe eſt ſimpliciter bonus, ac ſapiens, potens, & omninò perfectus. Ipſi ergò nihil ignotum, nobis verò pauca ſunt cognita, infinitaque ignoramus. Superbit ergò nimis, & excedit hominis menſuram, qui de omnibus, quæ ſunt, rationem reddere exiſtimat, cum Divina eloquia contrà reclament. Quare *de omnibus enunciare, & prætermittere nihil* (inquit Ariſtoteles 2. de Cœl. tex. 34.) *videbitur utique eſſe ſignum, aut multæ dementiæ, aut multæ promptitudinis.* At illos, qui nobis aduerſam Philoſophiam ſequuntur, hanc culpam minimè vereri apparet, quià etiam occultas cauſas in apertum proferre ſe exiſtimant. Proindè aſſerunt magnetem, v. g. ferrum trahere per effluuia atomorum; ſimiliter à ſuccino, & adamante trahi paleas. Hac autem poſitione neſcio an aliquid abſurdius dici queat. Nam quomodò effluuia exeunt, & redeunt? Quæ cauſa movet?

vet? Hæc non demonſtratur. Non enim rectè faciunt hi, qui ad imaginationem confugientes principium motus ponunt, aut in ſubtiliſſimo æthere, aut in Archeo magico, aut in Idea architectonica, ut poſteà oſtendetur. Rurſus cur continuis effluuijs non conſumuntur illa corpora? Nam magnes patitur ſenium, virtutemque amittit non pondus. Cur verò particulæ trahunt talia corpora, non alia? Facilius enim poſsent in ſtuppa, vel lino implicari, ſi ſunt uncinatæ ut ajunt, & oportet, ſi figuris trahunt. Fit ergò ex his manifeſtum, quod eſt longè melius propriam, communemq; ignorantiam de his fateri, quàm ità frivole philoſophari. Re enim ipſa veri erimus philoſophi, ſi multa nos ignorare ſciemus; & in pluribus magis humiliter Dei noſtri ſapientiam admirabimur, quàm ſi ejus opera ſtultè comprehendere præſumamus.

CAP.

CAP. XVIII.

Septima ratio de coloribus.

ABsurdè quoque colorum natura per mechanica principia explicatur. Non enim retracto, reflexoque lumine in particulis, fit verus color, etiamsi apparens ferè eo modo intelligatur. Nam in reflexione omni angulos fieri necesse est; à luminoso enim radius venit, qui à colorato terminatus ad videntis oculum reflectitur. Si ergo videns modo ad luminosum accedat secundum circuli segmentum, modò recedat, colorato manente immobili, ut centro, angulos variari oportebit, utpotè ad diversa non possint ijdem anguli protrahi puncta; quare, & variabitur color, si in lucis reflexione consistit. Quemadmodum de coloribus apparentibus dicunt Peripatetici ex lucis reflexione, refractioneve eos progigni, & proindè nō manere eosdem ad diversos situs. Unde Iris nec ab his,

qui essent in nube, nec ab his, qui ad alterum extremorum sunt, vel ad oppositam partem cernitur propterea, quia non ad omnia puncta anguli, ex quibus Iridis colores resultant. Dicere autem in omnibus coloratis similiter contingere est contra experientiam: nam lac undevis respexeris videbis album. Itaque sunt quidem colores aliqui ex lucis reflexione, non omnes; sed etiam aliqui dicuntur meritò qualitates, non illæ primæ elementorum, sed ex illis ortæ. Quemadmodum mixti substantia non est eadem, ac elementorum, sed ex illis nata, diversaque, undè proprias gerit qualitates.

CAP. XIX.

Ultima ratio de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

HÆc quidem secundùm naturam philosophantes attulimus pro accidentium existentia; quodsi humâna dimissa ratione divina attingamus adhuc cer-

certiùs eadem veritas ſuadebitur. Quid enim virtutes illæ, quæ infuſæ dicuntur, ſi non qualitates? Quid lumen beatæ viſionis? Quid gratia? num ponemus, quod planè eſſet ridiculum, incorporeas atomos? Rurſus quid illa, quid quæ in Euchariſtico remanent pane, ſi non accidentia? Subſtantia enim amplius non eſt; ſolæ panis, vinique ſpecies remanent. Sed contentioſi homines quomodò in voce vim facerent excogitarunt, cum in re ſe devictos agnoſcerent. Itaque ajunt manere ſpecies, non accidentia; ſic enim determinatum fuit. Verùm ſubdola vocis extorſio, non legitima interpretatio. Dixerunt Patres manere ſpecies; tu, non illi, addis; ergo non accidentia. Dixiſſes meliùs: manent ſpecies, ergo & accidentia. Quis enim Patrum te docuit non idem hæc nomina ſignificare? Nam dicas tandem, ſi non id ipſum ſignificat ſpecies, quod accidentia, cujus ergo rei ſpecies eſt ſignum? An nullius? Ergò nugantur Patres. Si cujuſdam: quæ? Subſtantia? non, quia hæc convertitur. Igitur accidentium. Ajunt

ſpecies pro apparentijs ſumi. Itaque mendaces faciunt Patres, qui Angelorum Panem Sacramentum veritatis vocarunt. Falluntur ergo dum in hoc Sacramento Deum uti apparentijs exiſtimant, quià aliquandò eas divinæ litteræ commemorant. Verùm inconſiderata argumentatio: non enim tunc Sacramenta inſtituta; hic autem ſic. Sunt enim iſta ſenſibilia ſigna inviſibilis gratiæ. Si ergò ſenſibilia, verè ſunt, & non apparent: ſi hoc apparere vocas, ut propriè uſurpari hoc verbum ſolet, pro videri eſſe, quod non eſt.

CAP. XX.

Colligit ſupradicta.

HActenus accidentium diſceptatio proceſſit, quorum exiſtentiam iam liquet eſſe ratione probatam, non imaginatione confictam. Redeant ergo poſtliminio in caſtra veritatis Neoterici, dum eos vocat tam perſpicua ratio, tot doctiſſimorum hominum cætus, Phi-

Philoſophiæ majeſtas, ac dignitas; tandem Deus ipſe, qui inter divina conſilia poſuit illud Eccli.4. *Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.* Veniam merebitur culpa, ſi prætextus aliorum calliditatis cauſam lapſus afferat; tunc damnanda, & ſeverioribus pęnis expianda, ſi corrigi ſe non patiatur. Cur enim teneros adoleſcentum animos errorum doctrina torquebit in pejus? Falſæ opiniones multorum, magnorumque malorum cauſæ, ut Plato docuit. Num parva ſunt, quæ toleramus mala, ut nova ingenio noſtro excogitemus? Teneat ergò in animis noſtris imperium omnium bonorum Regina Veritas, quæ Deus, & ex Deo eſt, quem oportet in veritate adorare, ut ſapienter laudemus.

CAP. XXI.

De Elementorum agit generatione.

QVare si est verè in ipso quod quid generatio, & secundum quale; obstat nihil, quin & elementorum generationem admittamus. De illa autem dico, quæ fit ex corruptione mixti, quod solvitur in in ea, ex quibus genitum est, elementa. Sunt autem hæc quattuor simplicia ignis, aer, terra, & aqua. Porrò hoc nomen *Elementum* multipliciter dicitur. Uno modo de partibus, ex quibus totum est integrum, ut litteræ in oratione. Alio modo ut materia, & forma. Verùm materia duplex, una communis, alia propria. Communis est primum uniuscuiusque subiectum, ex quo fit aliquid, cum in illo insit non secundùm accidens, & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit ut in ultimum subiectum, quod semper manet. Propria autem materia non simpli-

ci-

citer dicitur, sed per ad aliquid denominationem. Hujus enim erit materia propria aliquid, non alterius : ut alimentum nutritionis est propria materia; & semen ipsius viventis propria materia, non cujuslibet viventis quodlibet semen, sed tale est propria talis animati corporis materia. Quamobrem propria materia universaliter illa dicitur substantia, ex cujus corruptione hoc tale compositum generari potest. Simplicia ergo corpora elementa vocantur, non ut partes, sed ut materia, nec illa communis, sed propria. Non enim in mixto substantia inest elementi, sed virtus ;ex corruptione enim elementorum generatur mixtum, quia unius corruptio alterius est generatio.

CAP. XXII.

Elementa esse potentia in mixto non actui.

ITaque ne dicamus generationem esse congregationem particularum, & earundem disgregationem corruptionem (quod ostensum est jam impossibile) consequitur elementa non esse actu in mixto, sed potentia. Præter enim has rationes, & aliæ sunt. Nam si insunt actu simplicia corpora, ut dicunt, in minima divisa, nihil erit pręter elementa: quare omnia ignis, aer, aqua, & terra. Differentia autem hæc una superesset, quod hoc quidem majorem terræ partem habebit, illud ignis, istud aeris, alterum aquæ. Quare nullæ etiam aliæ passiones præter eas, quæ humidi, sicci, calidi, & frigidi sunt. Verùm si quid supra à nobis probatum est, ostensum fuit alias præter has qualitates dari. Amplius si omnia ex elementorum coalescunt substantijs, quomodò ca-

ro non esset lignum, aurum non plumbum? In omnibus enim eædem particulæ, eademque substantia. Insufficiens autem est illa, quam imaginantur, combinatio; quarè non erunt in mixtis elementa. Superaddunt quidam particulis formam mixti, sed inconstanter loquuntur. Quam enim formam intelligunt? Num actum substantialem primę materiæ? Hæc quidem unicè est, sed superfluæ particulæ. Deindè quomodò hanc formam nunc recipiunt, quam toties a versantur? An verò forma apud ipsos est combinatio, ut sola verè est, nec aliam agnoscunt? Sic erit combinationi alia super inhærens combinatio: quod si prima non sufficit, nec secunda, & tertia, aut alia quæcumque poneretur. Amplius si hoc quidem homogeneum, quod est similium partium; illud autem heterogeneum, quod dissimilium, omnia ex dissimilibus erunt partibus, si ele menta existunt actu, & non supererit homogeneum corpus, nisi fortè ipsa simplicia; de quibus tamen adhuc difficultas esset, cum sint impura. Ve-

rùm ſunt plura etiam mixta homogenea propriè: aurum enim tale eſt, cum quælibet ejus particula aurum ſit. Igitur elementa dicuntur eſſe in mixtis, quià hæc ex illis tamquam ex propria materia fiunt, manentque in mixtis ſimiles elementorum qualitates, quarum cauſa reſolvi iterum poſſunt in elementa. Et hoc inſuper modo vera, ac propria fit elementorum mixtio, quæ definitur miſcibilium alteratorum unio.

Finis Libri Primi.

ENCHIRIDION

De Principijs Peripateticis.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De Principio Materiali.

HActenus generationem utramque esse, & quæ substantiæ, quæque accidentis pro viribus ostendere studuimus. Nunc ad id, ob quod principaliter hujus operis provincia suscepta est disserendo pervenimus. De materiali enim principio dubitatio occurrit, quam gravis laboris impendio tractare Philosophi consuevere. Namque plurimum refert unum, vel alterum constituere principium; idcircò variæ de hoc tum antiquorum, tum recentium Physicorum

rum opiniones existunt. Non absurdè tamen omnes illorum sententias in duas veluti classes dirimemus. In altera quidem eos ponemus, qui pro principio acceperunt completam substantiam in minimas partes divisam, ex quarum partium combinatione, vel dissolutione fieri, aut interire cuncta sunt arbitrati; undè generationem in quod quid sustulerunt. In altera è regione veniunt, qui contrariam philosophandi rationem sequuti secundùm ea, quæ in priori libro dicta à nobis sunt, primam materiam rerum omnium, quæ corporeæ sunt, esse incompletam substantiam, seù ens in potentia traddidere. Quamobrem quid magis consentaneè rationi, & sensui dici debeat deinceps videbimus. Antequam tamen de re, quæ principij nomine designatur, disputationem exordiamur; nomen ipsum quomodo multipliciter dicatur ostendendum.

CAP. II.

Quot modis Principium dicatur.

ETenim prima occurrit divisio in principium rei, & in principium cognitionis. Principium cognitionis dicunt immediatas veritates, & per se notas: ut illud *non potest idem simul esse, & non esse.* De tali principio loquitur Aristoteles in analyticis syllogismi naturam vestigans, & 4. Metaph. tex. 8. ubi ait: *omnium autem certissimum est principium, circa quod impossibile est mentiri*. Principium rei non in voce, nec in cognitione consideratur, sed in re, quod rursum multifariam accipitur. Aut enim est principium quantitatis cujusdam ut aurora diei, & punctum lineæ: aut quod est primum in ordine, ut grammatica prior scientijs, & ad has ab illa principium, aut causa undè motus, ut Architectus principium Domus dicitur. Hoc modò DEVS primum principium verè est, *à tali enim principio* (inquit Philosophus

phus 12. Metaph. tex. 38.) *tum Cœlum, tum natura dependet*; ejusque discipulus Theophrastus capite primo suæ Metaph. dicit. *Divinum siquidem principium existit, per quod sunt, & permanent universa.* Vel principium sumitur pro eo cujus gratia aliquid fit, ut sanitas, quæ tamen non est effectiva, nisi secundùm translationem, ut Aristoteles dicit primo de gen. tex. 55. Vel demùm principium dicitur de partibus componentibus in quo sensu 1. Phys. tex. 42. definiuntur principia esse *illa, quæ neque fiunt ex alterutris, nec ex aliis, sed ex his omnia.* Vnum quidem ex his materia dicitur, alterum forma.

CAP. III.

De materia secundum alios.

DE Principio ergo materiali opiniones veterum multæ sunt allatæ. Nam aliqui mutationes omnes inficiantes nihil simpliciter fieri arbitrati unum essens omnia docuerunt, ut Parmenides

des auditor Xenophanis, & Anaximandri: ac Melissus Samius. Ab his parùm distasse visi sunt illi, qui ex uno Elemento omnia gigni existimabant, addita solùm differentia Rari, & Densi, ut Thales, qui aquam posuit; Anaximenes aerem, Heraclitus ignem; sola terra ex elementis destituta patrono; ut Aristoteles dicit 1. Metaph. Alij contrà plura principia assignarunt, variè tamen prout quisque ea sufficere ad generationem putabat. Anaxagoras enim infinita constituit non simpliciter per immensum inane diffusa, ut Democritus, & Epicurus, sed quod est planè impossibile in qualibet substantia finita. Alij propiùs ad veritatem accedentes finita esse principia dixere, sed non eadem omnes. Nam Ænopides Chius ex igne, & aqua omnia componi asserebat; Hippon ex aere, & aqua; Empedocles ex quatuor elementis in minima divisis, quorum congregatione ab amicitia generationem fieri asserebat, disgregatione verò à lite corruptionem. Vndè offis generationem hoc modo describit, cujus carmina latinè

nè reddit Hermolaus Barbarus.

Terra talit futes aptè compacta per amplos
Quadrantem creperæ lucis de partibus octo;
Semis Mulcibero datus; ossa hinc candida facta.

Leucippus, Democritus, & Epicurus omnia componebant ex pleno, & inani; plenum quidem appellabant atomos, inane autem vacuum. At Pythagorici cuncta ex numeris harmonia quadam concinnatis fieri sentiebant ducti amore Mathematicarum rerum, in quibus primæ ferè dignitatis sunt numeri. Sed hi minus physicè principia assignarunt, aut minus propriè. Tropicè enim omnia ex numeris coalescere si quis dicat, fortè non errabit, quia harmonia quadam rerum qualitates attemperantur. Verùm inutilis, ne dicam erroris offendiculum in Philosophico sermone metaphoræ usus, cum etiam his, quibus licet, metaphora debeat esse verecunda. Hæ quidem veterum opiniones, à quibus non dissentiunt Neoterici, quorum singuli alicui ex antiquis adhęrent. Soli

li Chymici aliquid novi attulisse sunt visi, dum materiam ajunt esse salem, sulphur, & mercurium. Est tamen concors tam veterum, quàm recentiorum sententia generationem non dari, nec accidentia; præterea cuncta fieri per particularum combinationem, figuram, & situm; quas tres differentias litterarum exemplo declarant: ut enim A N differt à N A ordine, N ab A figura, N à Z situ; ità existimant ex particulis naturalia corpora progigni. Hujusmodi autem doctrinis tamquam planè ratione carentibus restitit semper Aristoteles, & cum isto Peripatetici, qui contrariam philosophandi viam ingressi dixere, quod oportet materiam esse *nec quid, nec quale, nec quantum, neque aliud determinatum ens*; ut in sequentibus patebit.

CAP.

CAP. IV.

De minimis corporibus differitur.

SEd si principia sunt illa, ex quibus omnia fiunt, ut jam determinavimus; hæc autem esse corpuscula pluribus dicentibus dubitabit aliquis meritò, num hæc verè sint, & qua ratione probata. Et si sunt, quare sint. Vtrumque enim videtur in Philosophia esse inconveniens, & corpuscula negare, & hæc tamquam prima principia haberi. Illa enim esse fatebimur, si rationi auscultantes intelligamus dividi in minima posse elementa, quæ sunt facilè divisibilia, ut aqua, aer, ignis. Terra autem, quæ ob suam siccitatem difficiliùs dividi potuisset, naturæ providentia in exiguas partes actu divisa est: eam enim videmus humido destitutam esse particularum minimarum congeriem, quam pulverem dicimus. Est autem hæc divisio necessaria, si generationem

quæ

quæ in ſupernis fit conſideremus. Vndè enim nubes, & in illis geniti ignes; fulmina, cadentes etiam ſtellæ, & cometæ, ſi nullæ ibi eſſent particulæ elementorum non ſolùm aliorum, ſed etiam terræ? Cum ergò ſurſum elementa, quæ habent gravitatem, ferri nequeant, ſi magnæ quantitatis ſint, ſic autem quandò exiguæ molis ſint, ea in parva dividi conſentaneum eſt. Plantæ quoque nutriri elementis minimè poſſent, niſi hæc fuiſſent diviſa prius; radicibus enim vice oris utuntur, undè per anguſtos meatus humorem trahant. Verùm non ob hoc ſolùm diviſa elementa ponimus, ſed quià facilior indè mixtio, & alteratio, & ſubſtantialis mutatio: *Nam parva* (inquit Philoſophus 1. de gen. tex. 89.) *ſecus parva poſita miſcentur magis; faciliùs enim invicem permutantur, & citius*. Hinc & in animali alimentum dentibus attritum, ac diviſum in inteſtina demittitur, ut faciliùs permutetur?

CAP.

CAP. V.

Figuram nihil valere ad naturales effectus.

VErùm ex eo,quod corpuscula sint, existimarunt malè aliqui, hæc esse principia, ut quæ sint sensibilia magis, quàm illa Aristotelis. Hujus verò positionis apparentem causam quærentes figuram acceperunt. Sunt enim figurata corpuscula, quià finita; finitum verò, quod habet terminos, & figura terminus est. Figuras deindè diverso habito situ,ac ordine eos,qui sunt actionis, & passionis effectus producere ajunt. Nunc ergo videndum an ità sit, ut dicunt, an hoc sit planè impossibile. Nam si figura eam, quæ est calefactionis, frigefactionis, ægritudinis, humescentiæ,& similium passionem efficeret, quomodò hæc à figura proveniant, demonstrare oporteret: quod tamen fieri nequit. Figura enim, vel in planis sumpta, vel in solidis multi-

plex

plex est: harum tamen nulla calefacere, aut frigefacere apta est: sed si quippiam aliud sit,quod est qualitas, hoc erit caloris, frigorisque principium. Non enim calefacit ignis, quia angulos habet; alioquin omnes trianguli,& quadrata calida; angulos enim habent: frigidi autem circuli, & spheræ, quæ angulis carent. Amplius erit in eodem calor, & frigus: si sumamus enim parvam pyramidem, hæc angulos, & superficies habet: quatuor enim habebit superficies (si quadrangula sit), & quintam quæ est basis. Superficies verò quælibet ab angulis terminatur, & acutissimus, qui in cuspide est. Si ergo à figura calor, & frigus, erit parva pyramis calida in angulis, & quidem calidissima in acutissimo, in minus autem acutis minus calida. Eadem autem in interiectis areis frigida erit, quià nulli ibi sunt anguli,omnes enim in plano sunt in directum lineæ. Hoc autem quàm irrationale sit non oportet demonstrare; manifestum enim. duo contraria in eodem esse impossibile. Alia processit via Aristoteles

hanc

hanc in antiquis opinionem reprehendens in 3. de Cœlo tex. 72. Omnia enim elementa calefacere possent, dicit, quia omnia angulos habent, illa quidem magis, hæc minùs, in quantum majores, aut minores angulos habent; ipsa quoque mathematica calefactiva esse oporteret, quæ angulos habent, quod planè ridiculum est imaginari, non enim calefacit mente conceptum triangulum. Itaque non rectè philosophari illos, qui in figuris confidunt, ex his liquet; quorum etiam ratio dissolvitur facilè. Non enim, ut agant figurata corpuscula, sed quia finita figurata. Hanc autem figuram, vel aliam illis inesse per accidens est, cum enim sic materia fuerit divisa, ità figurata remansit. At, inquies. quæ sunt similium partium, similes habent figuras; omnes enim nitri particulæ similes figura sunt, salis item communis, & aliorum: hoc enim microscopia ostenderunt. Sed vide, ne parvas agnoscas similitudines, magnas autem differentias non videas. Habe tamen quodvis, non proinde agunt figuræ. Omnes enim ho-

homines similes figura sunt, idque etiam in Leonibus patet, sed non proinde hominis figura discurrit, & illa Leonis rugit.

CAP. VI.

Per ordinem non constitui substantias.

Porro ut inutilis ad agendum figura, sic ordo ad constituendas substantias ineptus. Plurimùm enim ordini tribuunt Neoterici, dum eo variato mutari res asserunt. Nam ex pane fieri chylum ajunt, ex chylo sanguinem altera partium combinatione facta. Sed non esse ità anteà declaravimus. Nec enim in carnem mutatur sanguis, quià partium locus mutatur, alioquin etiam extrà nutritionis potentiam ex pane sanguinem fieri contingeret partium dispositione variata. Causa erroris fuit, quod artis opera ordine constare viderunt, & non humana solum, sed & divina ceu viventium structura, ac Universi

dispositio; Undè substantiam rerum ordini tribuerunt, perindè ac idem esset ordinatum, & substantia. Sic quidem multa Pythagoreorum opinioni accessio fieret, nam si ordo est substantiale esse, & numerus, quià ad convertentiam sunt hęc: ubi enim ordo, numerus quoque, & è contrà.

CAP. VII.

Corpora minima non esse partes essentiales.

SI quidem particulæ principia sunt, partes esent esentiales: istæ namque solæ rerum principia. Sunt verò esentiales illæ, ex quibus uniuscujusque esentia componitur; undè altera ablata non manet, quod prius erat, substantiæ. Materia enim domus, aut figura, quæ est ejus forma, ablatis, domus non est. Est autem simile in naturalibus, ut enim ad accidentale esse forma est accidentalis, ità ad substantiale substantialis. Porrò integrales partes

tès illas esse dicemus, quibus integrum, & secundum quantitatem totum est; undè illarum aliqua separata esse quidem substantiæ manet, sed integritas perit. Cujus ergò generis particulæ erunt? essentialis nequaquam: si enim ab auro una, vel altera, vel plures auferantur particulæ, non perit auri essentia, sed solum quãtitas minuitur. Præter quam quod distinguerentur specie illa, in quibus non est idem particularum numerus, quod non est ità, ex numero enim magnum, vel parvum, non aureum, vel plumbeum est. Quarè particulæ, si componerent, integrales essent partes, ut in domo lateres; indeterminata ergò illa de principijs contentio esset, etiam si ea, quæ volunt Neoterici, concederemus.

CAP. VIII.

Non omnia heterogenea, & contigua esse.

Cum homogeneum dicatur, quod similium est partium, heterogeneum quod dissimilium; omnia dicunt heterogenea esse, quia non in omnibus figuræ eædem. Sed quam rationi, & sensui repugnantia, qui hæc dicunt, loquantur, indè patet, quod nisi prorsus exoculati negarent, multa sunt similium partium corpora: ejusdem enim naturæ totum aurum, & singulæ illius particulæ. Ratio verò illorum, qua ad ità asserendum permoti sunt, planè levis est: Si enim ex ære circulus, & triangulum fiat, non erit magis æs circulus, quàm triangulum, aut contrà, sed in utroque substantia eadem. Continua quoque esse singula naturalia corpora indè patet, quod partes ipsorum antè divisionem non habent distincta extrema; sed una est totius, ac partium quantitas.

CAP.

CAP. IX.

Contra principia mechanica fortiùs invebitur.

EX his, quæ hactenus à nobis dicta ſunt poſſet quiſquis rationabili criterio ſententiam veritatis pro Ariſtotelis Philoſophia deferre: quantùm enim incohærentia ſint ſenſui, ac rationi naturalis ſcientiæ mechanica principia ex ſupradictis eſt manifeſtum. Quaſi tamen parùm valeant hactenus dicta, ab altiori exordientes principio novum argumentationis ordinem texemus. Ille autem modus capietur, quo ad impoſſibilia deducantur quicùmque contraria Peripateticis aſſerere tentarunt. Et primò quidem illa hic adduci poſſent, quæ in priori hujus diſputationis parte oſtenſa ſunt, ut generationem non eſſe, accidentia, & cæteras qualitates. Non enim hæc deſinunt impoſſibilia eſſe, quia ultrò illa plures concedunt; ſicut non proinde dubitandum, an nix

ſit alba, quia Anaxagoras negavit. Illud etiam præoccupare deberemus, quod Ariſtoteles 11. Metaph. tex. 4. dicit: *opinionibus enim, & imaginationibus eorum, qui ſibi ex adverſo addubitant attendere ſtolidum eſt*. Igitur ſi prima rectè ſunt probata, & illud conſequitur impoſſibilia eſſe mechanica principia. His tamen prætermiſſis ſecundum ea, quæ ſunt cõmuniter conceſſa, differemus. Eos autem alloquor Phyſicos, qui ſimul cum nomine fidem Chriſti IESV corde, & ore profitentur. Apud hos enim impoſſibile, (ut profectò eſt) Deum non eſſe, nec animam rationalem, nec alia hujus generis, quæ divina revelatio edocuit. Verùm hæc impoſſibilia ſequi ex mechanicis principijs ejà demonſtremus.

CAP. X.

Deum non esse, si sunt principia mechanica.

PUlchrum est philosophari', quià à causis secundis per viam naturalis rationis primæ causæ notitiam nanciscimur. Talis enim Philosophia est, & si ab hoc fine aberret inutilis, ac tanto nomine indigna. Porrò quod hujusmodi sit secundùm mechanica principia Philosophia, proprio nimirum hujus scientiæ fini frustrata ostendere aggrediamur. Moveri quidem est necesse, quod & ipsi Neoterici fatentur, particulas ut combinationes, vel combinationum dissolutiones fiant; quarè movens aliquid oportet esse, undè illarum motus sit. Hoc autem quid? Impossibile quidem à mechanicè philosophantibus inveniri. Causæ enim motus istæ ferè assignatæ, vel Deus, ut Anaxagoras; vel lis, & amicitia ut Empedocles; vel casus, & fortuna, ut Democritus; vel

necessitas, ut Epicurus. Tales enim apud antiquos efficientes causæ. Posteriores autem Physici, & recenter exorti ajunt moveri particulas, vel à subtili, ac ætherea substantia ut Cartesius, vel ab Archeo Magico, ut Paracelsus, & Van Helmont; vel ab Idea architectonica, ut volunt alij. Quod ergò nulla ex his causis sufficienter assignata sit, declarandum. In primis quidem Anaxagoras longè meliùs cæteris dixit, & tamquam sobrius antiquioribus comparatus rectè ab Aristotele, quia talem causam confessus est. Insufficienter tamen dixit, quia irrationabile meritò videbitur nullam aliam pręter primam causam esse. Si enim actiones sunt suppositorum, ut dicunt, ureret Deus, & texeret, & secaret. Amplius hoc dicere prohibet altior Philosophia scientia. Nam si Deus principium, & causa motus, & nihil aliud, nulla erit creata operatio; consequenter miraculorum gloria evertitur. Miraculum enim est à causa superiori ipsi naturæ patratus effectus. Quod si in natura non est, quod agat, nihil suprà naturam fieret: non

entis

entis enim nullę actiones, aut passiones. Quæ verò ab Empedocle, & Democrito, atque Epicuro dicta sunt, adhuc impossibilia magis. Quid enim Empedocli lis, & amicitia movebit, si hæc non movens, sed motus, aut quo motus sunt? Dicere verò casu moveri minima corpora perindè esset, ac dicere projectis suprà mensam caracteribus Iliadem Homeri, aut Virgilij Æneidem potuisse componi. Quod si necessitate moventur, contingentia nulla, sed omnia necessariò evenirent ineluctabili causarum vinculo. Sic ergò veteres apparet, perperam de efficiente causa judicasse. Nunc ad nostri temporis Physicos venientes ipsorum placita disquiramus. Cartesius enim non benè posuit moveri insensibiles figuras à subtili substantia irrequietis vorticibus circumducta, nam & ipsa materia est. Deus enim materiam divisit (inquit) in sex facierum corpora, postea illam concutiens angulos fregit, undè figuræ varię, ac ramenta. Ex his autem cuncta constare Cartesius dicit. Itaque cur parvæ particulæ majores

movebunt, & non potiùs è converso? Hoc quidem videretur magis. Utrumque tamen improbabile, ac falsum. *Non enim ipsa materia se ipsam movebit, verùm opifex virtus*: 12. Metaph. tex. 30: sed nec ab Archeo Magico, vel Idea Architectonica motus erit. Causa enim hæc imaginatione conficta videtur inventa, ut errorem tegerent, si quando redarguerentur. Igitur hinc patet, tam veteres, quam novos Atomistas male de efficiente causa philosophari; undè fuit Ciceroni dicendi occasio de Democrito, & Epicuro 1. lib. de finib. *cum in rerum natura duo quærenda sint, unum quod materia sit, ex quo quæque res efficiantur; alterum quæ vis sit, quæ quicquam efficiat, de materia disseruerunt, vim, & causam efficiendi reliquerunt*. Id ipsum quoque Aristoteles anteà opposuerat Leucippo, ac Democrito in 1 Metaph. dicens: *de motu verò undè, & quomodò existentibus inest, & hi perindè, atquè alij per negligentiam omiserunt*. Cum ergo secundùm mechanica principia causam efficientem invenire non possimus, undè Deum esse secundum natura-
lem

lem rationem dicemus? Per ſecundas enim caufas in primæ cognitionem perducimur, ut in principio diximus.

CAP. XI.

Nullam etiam animam concedendam.

AUt nulla eſt ſubſtantialis forma, aut omnes; aliquando enim ſic, aliquando non concedere levitatis indicium, ac inconſtantiæ. Nullam ergò dicunt eſſe formam Neoterici, & hoc benè, ut conſequenter loquantur; quare viventia auferunt, ajuntque eſſe automata, ac machinas bruta, & plantas. Quantùm autem malè id ab illis afferatur, non eſt præſentis negotii demonſtrare; aliàs declarabitur. Interim ſumptis quæ ſunt ab ipſis conceſſa, arguet aliquis ſic. Si bruta automata, ergò & homo, quarè, ut illa anima carent, ſic iſte. Non ſequi hoc, inquis, quià perfectior homo brutis. Sed malè negas, nec ti-

bimet cohæres. Nam & bruta perfectiora plantis, & tamen tàm hæ, quàm illa automata: rursus perfectior mure leo est, uterque tamen automa est. Igitur in his differentiam agnoscis secundum magis, minusque perfectam automatis structuram, concede iam perfectissimam homini, & tunc automa homo erit. Verum non his aquiescunt mechanici, sed in nos propria tela reflectere audent, dum dicunt bruta fore rationalia, si cognoscunt, quoniam cognitio omnis intellectiva, eò quod, & reflexiva. An verò hæc dicunt quia falsa assumunt? Nec enim est verum omnem cognitionem reflexivam, & intellectivam esse. In homine ergò ex ea parte, quae est rationis compos, huiusmodi cognitiones reperiuntur, non in brutis: sunt quoque in homine, quà sensus est particeps, non intellectivæ cognitiones;& has in brutis concedere neutiquam absurdum, sed necessarium.

CAP.

CAP. XII.

Summum hominis bonum esset in voluptate sensuum, ut dicebat Epicurus.

SI enim nulla in homine anima, ut nuper probatum fuit, nullus in illo intellectus, qui incomprehensibilem veritatem agnoscat, quæ Deus est, in cuius visione beatitudinem esse Theologi constituerunt. Quare totus homo corpus; quid enim faciet anima, si ab automate omnia? Obiecti ad potentiam proportio datur, & Deus actus à materia separatus, ac purus, non erit illum videndi homo capax, non minus, ac lapis. Sola ergò superesset felicitas Epicurea, sensualis, ac brutalis. Hanc enim Epicurus solam agnouit, ut apud Laertium lib. 10. testatur Dionysius Halicarnasseus, quam sententiam transtulit Cicero in libro 2. de fin.; ubi Epicurum dicit: *ne intelligere quidem se posse ubi sit,*

aut

aut quid sit ullum bonum preter illud, quod cibo, aut potione, aut aurium delectatione, & obscæna voluptate capiatur. Idque oportebat consequenter ad atomos Epicurum concedere; & eò magis quià scribens ad Herodotum dixit: *qui incorpoream dicunt esse animam desipiunt* Si ergò apud Epicurum insipientia erat animam incorpoream asserere, sapientia utique erat illam negare; nec minus sapientis erat Epicuro incorporei boni hominem fruitione privare. Hæc addita, ut iniustè à quibusdam defensum Epicurum appareat.

CAP. XIII.

Nec futuram Naturalem Philosophiam.

CUm naturalis Philosophia sit talis, qualem suprà descripsimus, hanc divinitus traditæ Doctrinæ existere tradiderunt. Nã Sap. 13. dicitur *à magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* Et ad Rom. 1.

in-

inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Non erit ergò naturalis scientia, quam Philosophiam dicimus, nisi sit Dei per creaturas cognitio: hanc autem non esse suprà probatum, quarè nec Philosophia. Quænam ergò Neotericorum Doctrina, quæ tantum bonum hominibus eripit? Nullum enim præclarius naturalia quærenti solatium, quo in obsequium Dei nostri utentes beati sumus Cresi felicitatem, ac Midæ fortunam ridentes. Hoc autem eripere nobis conantibus, qui mechanicè philosophantur; dabitur venia, si contraria scripsimus, cum propter Philosophiæ causam honestum, iustumque semper fuerit errores malè opinantium detegendo alios à periculo pro viribus avertere. Præcipuè cum malam Philosophiam fugere Apostolus Sanctus doceat ad Coloss. 2. dicens: *videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam*. Sic enim non dabitur occasio timendi, quod olim Trismegistus, qui Asclepio filio interroganti, quales post se futuri essent homines, respondet: *Sophistarum calliditate*

tate decepti à pura, sanctaque Philoso-phia auertentur.

CAP. XIV.

Mortuorum resurrectionem non fore opus Divinæ Omnipotentiæ.

SOlius Dei esse mortuos suscitare omnes rectè sentientes Theologi docent, & sanè ità convenit; ejus enim est vitam restituere, qui dedit. Hoc autem minimè esset verum, si omnia ex mechanicis essent. Quoniam enim particularum substantia semper manet, nec umquam corrumpitur, resurrectio erit, si iterum particulæ eo disponantur ordine, quem prius habebant: illis enim ità dispositis reuniretur anima, quæ sejuncta fuerat mutata(ut dicunt)quæ prius erat,in particulis combinatione. Si ergò ita est, poterit Angelus resurrectionem facere. Mechanicus enim ordo non est tantus, ut scientiam separatarum mentium fugere possit. Igitur non erit opus impendio Divinæ Omni-

po-

potentiæ, ſi & cauſa, quæ non poteſt omnia, ſuſcitare mortuos poteſt. Sed inquies, hoc non ſequi, nam & ſi Angeli particulas diſponerent, præterea tamen anima uniri deberet; hoc autem facere minimè poſſunt, ſed Dei potentiæ reſervatur. At dicas, ſi quod à fortiori tenetur, non poſſim auferre, miraculum ne eſt, quod fortior me ſpontè id ipſum prębeat? Non. Nec ergò miraculum uniri à Deo animam particulis, quod Angelus facere nequit, quia fuit à Deo impeditus. Maximum autem eſt miraculum, ſi, quod nos dicimus, afferatur, corruptum iterum reſtitui. & dari à privatione ad habitum regreſsum, quamvis naturæ legibus fieri nequeat.

CAP. XV.

Nullam fore Religionem.

RELigionem dico virtutem, quæ debitum cultum Deo tribuit tamquam primo omnium principio. Eaque duplex eſt,

quià & dupliciter Deum colere aliquis poteſt, Deum enim adoramus, ipſique meritam tribuimus laudem, quia cognoſcimus. Duobus autem modis Deum eſſe cognoſcimus, vel naturæ lumine, vel Fidei: illo Deum naturæ authorem intelligimus, iſto fontem gratiæ. Hinc duæ natæ Religiones, quarum una naturalis dicitur, vt ea, quæ antiquitus viguit tempore Enoch, Melchiſedech, & aliorum; alia ſupernaturalis, vt illa quam de Cælo attulit Chriſtus IESUS, Æternus DEI FILIVS. Conveniunt vtique ambæ hæ Religiones, quod vtraque iſtarum Deum eſſe fatetur, & unum eſse; amplius Animam hominis immortalem eſse, & pro meritorum ratione recepturam præmium, vel ſupplicium. Differunt rurſus, quod illa, quæ eſt fidei, plura demonſtrat, naturalis pauciora; ſed illa vt certa ſic obſcura (nam non apparentium eſt Fides) iſta certa non ſolùm, ſed & clara, quia apodicticè enunciat. Vtilior quoque ſupernaturalis, quam naturalis, quià ea ſola gratiam, tamquam ſempiternæ Gloriæ pignus confert. Hæc talis divi-

ſio

ſio alicui forte minùs probanda videretur, quod una eſt Religio, ſicut & Fides, per quam ſalvamur, omniſque alia vana, & inutilis: cui moroſæ argumentationi non eſt difficilis reſponſio. Finis enim in vtraque idem, ſed ratio diverſa, modus quoque tendendi diſtinctus. Illic naturæ, hic revelationis lumine illuſtratur anima; Illa Chriſtum fateretur mediatorem, ſi noſset; hæc fatetur, quia cognoſcit. Igitur ſit hoc benè à nobis conſtitutum, & colligendo magis, quàm argumentando probemus utramque Religionem fore, ut evertatur, ſi principia mechanica inducantur: Deum enim negādum (quod planè eſt impium), animam quoque rationalem non futuram, multaque alia ſecundùm Religionem falſa, & inconvenientia ſequtura ex novis opinionibus ſuprà luce clarius oſtendimus: quarè, & Religio utique periret, quæ non haberet Deum, quem coleret, aut à quo præmium ſperaret, vel pœnam timeret.

CAP. XVI.

Contrariæ rationes proponuntur.

VErùm quoniam ſatis non eſt noſtra probaſse, niſi aliena confutemus, ideò quid aduerſus Ariſtotelis principia opponere ſoleant, ac poſſint diſquiramus. Sic enim juſtum de veritate judicium feremus, quando non ſolum pro nobis, ſed etiam pro aduerſarijs dicere non faſtidiamus. *Melius enim ſe habere* (ut ait Ariſt. 3. Metaph. cap. 1.) *neceſſe eſt illum ad iudicandum, qui tamquam aduerſarios omnes utrinque rationes oppoſitas audiat*. Inquiunt ergò, quod ſi generatio eſt, qualem nos admittimus, continget fieri aliquid ex eo quod non eſt (à non eſse enim ad eſſe generatio) hoc autem impoſſibile, quia ex nihilo nihil, quare nec generatio ex eo, quod non eſt: fiet ergò ex ente generatio, & in ens corruptio erit. Ad hoc diuinum ferunt teſtimonium in lib. Eccleſiaſtes poſitum: *Nihil ſub ſole nouum, nec valet*

quiſ-

quispiam dicere, ecce hoc recens est, iam enim præterijt in sæculis, quæ fuerunt antè nos. Rursus ajunt; materia est in potentia ad formas, non ad quasdam, sed ad omnes; quarè fiet quodlibet ex quolibet: cur enim corruptione peracta materia non poterit quamlibet recipere, si quamlibet potest? Amplius; si principia sunt illa, quæ neque ex alijs, nec ex alterutris, sed ex his omnia, talia erunt mechanica; in hæc enim omnia resolvuntur ultimò. Demum ars naturam imitari dicitur, quarè si illa combinando agit, ut Grammatica in vocibus, Rhetorica in orationibus, Poesis in carminibus pangendis; pari quoque modo natura particularum ordine, & combinatione physicas substantias procreabit. Hinc voluerunt Neoterici sua principia mechanica appellari, quia apud ipsos natura nihil excedit leges vulgaris mechanices.

CAP.

CAP. XVII.

Respondetur ad supradicta.

EQuidem generationem esse demonstrauimus, nec magnopere nobis repugnat contraria ratio. Nec enim dicimus fieri aliquid ex nihilo, nec simpliciter ex non ente. Dupliciter enim non ens dicitur; per se, ut privatio, & secundùm accidens, ut materia. Nam privatio fieri ens numquam potest; ità verò materia, habita forma, quæ dat esse. Igitur ex materia, non ex nihilo generatio fit, quam quià antiqui naturales percipere non valuerunt, ideò generationem negarunt. Nec enim intelligebant in natura hoc quidem esse potentia ens, illud autem actu, *Quod illi quidem* (ut dicitur 1. Phys. Tex. 74. de antiquis) *non partientes aberrauerunt, & propter hanc ignorantiam tantùm insuper ignorauerunt, quod nihil eorum opinati sunt fieri, aut esse, sed auferebant omnem generationem.* Et rursus

tex.

tex. 78. dicitur: *hæc enim visa natura* (hoc est ens in potentia) *omnem hanc soluit ipsorum ignorantiam*. Illud verò, quod ex Sacris Litteris commemorant, nihil esse sub Sole novum, de moribus, vel probis, vel improbis loquutio est: omni enim tempore fit aliquid simile præteritis factis. Si enim nunc contingit justæ causæ injustam prævalere, & olim. Si nunc habere magis, quam undè habere student homines, & olim. Quare, & nunc diceret poeta (Iuvenal. sat. 14.)

...... lucri bonus est odor ex re
Qualibet .....

Sic enim avarus pater filium alloquitur, & in eadem figura rursus dicit:

Vndè habeas quærit nemo, sed oportet
habere.

Fuerunt ergò olim mali patres, sed & nunc; quarè non est mirandum aliquem malum patrem esse; non enim est hoc novum. Extiterunt quoque, & boni patres, sed etiam nunc; isti tamen illis pauciores. Erit tamen fortè aliquis Philtoni illi similis apud Plautum in Trinummo qui

qui filium ad meli orem frugem illis adhortetur verbis

. . . . nolo ego cum improbis te viris.
Gnate mi, neq; in via, neq; in foro ullum sermonem exequi.
Novi ego hoc sæculum moribus, quibus sit; malus bonum malum
Esse volt, ut sit sui similis.

Erit etiam nunc filius similis illi Lysiteli, qui à teneris unguiculis his monitis auscultet, & dicat.

Sarta tecta tua præcepta usq; habui.

Sic ergò nihil esse sub Sole novum apparet moraliter dictum. Quod etsi physicè interpretemur, non erit inconveniens: nàm genera, & species non variantur, sed manent. Namque de ipsis individuis absurda esset explicatio, qualem adversarii faciunt: illa enim potiùs sunt generabilia, ac corruptibilia, de quibus in eodem loco dixerat Salomon: *Generatio præterit, & generatio advenit*. Hoc autem perindè esset, ac dicere vnius corruptio alterius generatio, & alterius generatio istiùs corruptio, ut ajunt Peripatetici. Nec prætereà sequitur fieri quodli-

libet ex quolibet: duplex enim, ut diximus materia; communis, & propria. Determinat autem propria communis materiæ indifferentiam. Rursus efficiens causa coarctat materiæ potentiam ad unum; undè determinatum à determinato promanat, & non quodlibet ex quolibet. Quare Arist. 8. met. tex. 11. *Contingit* (inquit) *una existente materia diversa fieri propter moventem causam*. Amplius non fieri omnia ex particulis, aut atomis ostensum est supra, nam generatio alioquin destrueretur, cum non sufficiat combinatio: igitur nec principiorum definitio atomis convenit. Quæ autem de resolutione fiunt, rationes peccant, quia analysim non distingunt: hæc autem trifariam accipitur. Aut enim est in res de novo genitas, ut ex templo theatrum; aut in partes integrantes, ut ex pariete lateres, aut in partes essentiales, ut ex domo remanens materia, & figura, quæ in eversione domus interit. Principiorum ergo analysis est, quæ fit secundùm essentiales partes. Hinc non esse verum constat, quod à Chymi-

cis deffenditur salem, sulphur, & mercurium pincipia esse, quià in hæc resoluuntur omnia; noviter enim per Chymicam analysim generantur. Præter quam quod hæc tria principia esse nequeunt, cum, & ipsa in alias substantias per corruptionem resolvantur. Nulla demum est naturæ, ac artis similitudo; ars enim imitatur naturam, sed non adæquat, sicut nec creata actio divinam, qualis est naturalis. Nam *opus naturæ opus intelligentiæ*, non cuiuslibet, sed divinæ, quare, & operatio naturæ perfectior, quippè quæ à diviniori principio proveniat. Comparabitur ergò naturę ars, ut simia homini. Verùm *Simia* (inquit Cic 1. lib. de nat. Deor.) *quam similis turpissima bestia nobis? at mores in utroque dispares*.

Finis Libri Secundi.

ENCHIRIDION

De Principijs Peripateticis.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Primam rerum materiam rectè fuisse ab Aristotele assignatam.

PEripatetici, & ipsi consentientes quod *ex nihilo nihil*, substãtialem mutationem dum concederent, de materiali principio diligenter consideratunt. Hoc autem esse ens in actu inficiantes ens tantum in potentia dixere: Sic enim generationem in quodquid manere arbitrati. Et quidem hujusmodi esse materiam oportebat, si est generatio, existente enim solo ente in actu non erit in quod quid generatio, sed vel secundùm den-

ſum, & rarum, ut dicebant veteres illi, qui unum ex elementis pro principio ſtatuerunt; vel congregatione ſolùm, & diſgregatione fieret rerum ortus, & interitus, ut Leucippus, & Democritus exiſtimarunt. Quare, ſi, ut acceptum eſt, aliter fieri, quæ fiunt, non poſſunt, niſi generatio ſit: hæc autem nec ex nihilo, neque ex eo, quod ens eſt in actu; ex eo ergo quod potentia eſt ens, fieri omnia oportebit. Hujuſmodi autem eſt Ariſtotelis materia, quæ idcirco, nec quid, nec quale, nec quantum dicitur, nec aliud eorum, quibus ens determinatur. Cum enim omnia potentia ſit, nihil eſt determinatè: ſed non omninò nihil; eſt enim aliquid, ſed potentia; actu verò fit per formam. Quamobrem benè Joannes Picus in Concluſionibus Philoſophicis ſecundùm propriam opinionem dixit, quod iſtæ propoſitiones ſunt concedendæ, ut omninò veræ: *Materia prima ſit Aſinus, Bos, & ſimilia.*

CAP.

CAP. II.

Quomodò materia dicatur ens in potentia.

Bifariam, quod in potentia eſt ens, dicitur; aut enim id quod non eſt, poteſt tamen eſſe, potentia dicitur, ut alius mundus: aut idquidem, quod eſt, ſed tale non eſt, quod fieri poteſt; ut lignum, quodlicèt, ut tale ſit; potentia tamen eſt hoc, aut illud figuratum. Similiter potentia dupliciter dicitur: alia enim activa, alia paſſiva. Materiam ergo non eſſe potentia, ceù aliquid ſimpliciter poſſibile conveniunt omnes; nam quod non eſt ejus, quod eſt compoſitionem non faciet. Aiunt ergo materiam eſſe, ſed non hoc aliquid. Similiter conveniunt hanc materiæ potentiam paſſivam, non activam eſſe: recipiendi enim principium materia, ſicut agendi forma. Verùm dubitatio relinquitur de materiæ exiſtentia, an hæc per ſe inſit, an

à forma omne esse promanet. Pugnant autem de hac re Peripatetici. Nam hi, quibus visum est materiam propria existentia non privare his ferè rationibus usi sunt: quod nihil esset materia si propriam non habet existentiam, ut alius mundus nihil est actu, quia existentiam non habet. Præterea ut materia est pars substantiæ independenter à forma eodem modo existet. Amplius si non est per se ens materia, in corruptione periret, quod tamen non evenit, oportet enim illam semper manere. Rursus in generatione non fit, forma verò fit. Demum sustentatur forma à materia, quare illa magis existet. Conveniens ergo fortasse videbitur materiæ existentiam propriam non inficiari, cum ipsa dicatur non ens actu, non quià omni simpliciter actu denudata permaneat, sed quià formalem actum, tamquam substantialem formam sollicita quærit.

CAP.

CAP. III.

Materiam esse puram potentiam.

HIs tamen non obstantibus doctissimi Peripatetici decreverunt materiam propria carere existentia. Hoc enim magis Aristotelis menti congruum videtur, qui materiam potentia ens dixit, quod si actu per se est, nihil impediet, quominus ens in actu dicatur; ansaq. praeberetur his, qui pro materia ens in actu ponunt, ex nostris pro se pugnandi. Quod videntes Aristotelis interpretes actū omnem abstulerunt. Ejus enim auditor Theophrastus cap. 6. Metaph. ait materiam esse per formam; *non enim esset materia ipsa*, hoc est forma, *non existente*. Themistius quoque Alexandri compendiator dicit: *Res habuerunt à materia ut fierent, à forma ut essent*. Et hi quidem Graeci; inter Arabes autem Averroes lib. 7. Metaph. com. 31. ait: *Subiectum formae non habet esse, nisi per formam*. Ex La-

tinis verò Boetius lib. de unit. & uno dicit: *Omne esse est à forma*: Et rursus *esse enim non est nisi ex coniunctione formæ cum materia*. His cum S. Thoma accesserunt alii illustres Paripatetici; nec hos tantùm, verùm, & Platonicos fateri id ipsum oportet. Nam hoc priùs traditum in Timæo, ubi forma simulacrum dicitur, *per quod materia essentiæ fit particeps, aliter verè esse nullo modo potest*. Plotinus quoque Ennea. 2. lib. 4. cap. 8. dicit: *Ingreditur materiam species omnia secum afferens*. Quod si species, hoc est forma, omnia secum affert; igitur, & esse, quod est ultima entis perfectio. Porrò id est verum non solùm istorum auctoritate, sed & ratione. Nam cum materia dicatur secundùm analogiam scibilis; ità se habebit naturalis materia ad naturale esse, quemadmodum artis materia ad esse artificiale. Hujus autem esse, qua artificiale est, à forma pendet artificiali; quare, & naturalis esse materiæ à forma erit naturali. Trianguli enim forma dat non solùm æri V. G. triangulare esse, sed & figuratum esse, quare, sim-

ſimpliciter eſſe figurato. Hoc enim eſt eſſe figurato, quod eſt figuratum eſſe. Habet tamen difficultatem quomodò hoc dicatur, ſi exiſtentia ab eſſentia diſtinguitur ut decet. Nã figurati de figurato neceſſaria eſt prædicatio, non ita exiſtendi. Sed non ſic accipiendum, quod dictum eſt. Nam ut figura poſſibilis eſt figurati cauſa, ſed non exiſtendi; ità ipſa exiſtens erit cauſa exiſtentis figurati. Undè ſicut materia habet à figura figuratam eſſe; ità ab exiſtente figura exiſtentem eſſe in genere figurati. Similiter ergò forma ligni V. G. dabit naturali materiæ non ſolùm eſſe ſpecificum ligni, ſed & eſſe ſimpliciter in genere ſubſtantiæ. Ampliùs inconveniens eſt materiam per ſe exiſtere, ſi forma per ſe eſt: Sic enim ex materia, formaque coniunctis non fieret unum per ſe compoſitum, ſed per accidens: Quemadmodum ex lignis uno vinculo colligatis, non fit unum per ſe, ſed aggregatum per accidens. Meliùs ergò philoſophari hi viſi ſunt, qui materiæ omnem actum denegarunt, eamque in conditione puræ poten-

tiæ reliquerunt: ut ejus differentia essentialis sit puram potentiam esse, ut Auerroes docet in lib. de substantia orbis cap. 1.

CAP. IV.

Solvuntur contraria rationes.

QUæ autem in contrarium allatæ sunt rationes, solvuntur, quià materia non est obiectiva potentia sed realis. Deindè est quidem pars substantiæ, & non per formam, sed non similiter existit; non enim est idem esse, & essentia in creatis, ut rectè S. Thomas demonstrat. Nec indè materiam corrumpi sequetur in mutatione, quià forma recedente existentiam amittit: una namque forma ablata succedit altera, à qua existere habet materia; Quod si omni forma denudaretur, in nihilum abiret deficiente tunc principio existendi formali. Quàndò autem fit generatio non fit propriè forma, sicut nec materia, sed compositum, quod solùm verè est:

eſt: Fit tamen hoc in hoc, nam in materia forma ineſt. Antea enim erat in materia poteſtate forma: fit autem actu, quandò de potentia extrahitur. Verùm in tali mutatione non oportet materiam per ſe eſſe, ſed ſolùm propriam habere eſſentiam à forma diſtinctam. Rurſus forma ſuſtentatur a materia, non quia eſſe formæ à materia tribuatur (contrarium enim eſt verum;) ſed quia ſine ſubiecto, quod actuet, ac perficiat, eſſe nequit forma.

CAP. V.

Materiam non poſſe aliquo ſenſu cognoſci.

SEnſibile de genere illorum eſt, quæ ad aliquid ſunt: eſt enim ſenſus ſenſibilis ſenſus, & ſenſibile ſenſus ſenſibile. Quarè id erit ſenſibile, quod cum ſenſu proportionem habebit. Id autem in primis oportet eſſe actu ens, quia id quod non eſt cognoſci ſenſu nequit, licet intelligatur. Deinde aliud ſen-

ſibile per ſe, aliud per accidens. Senſibile quidem per ſe rurſus in proprium, & commune dividitur: & hoc ſenſititivi principii actionem terminat recepta in ſenſorio ſpecie. Speciē verò mediis accidentibus diffundi oportet, ut media mediis, extrema extremis reſpondeant. Quarè accidentia per ſe nota ſenſibus, ſubſtantia intellectui. Erit ergo ſubſtantia per accidens ſenſibilis, ut rectè Peripatetici dicunt. Itaque cum materia pars ſit ſubſtantiæ, cognoſci per ſe aliquo ſenſu nequit. Hinc illos multùm errare eſt manifeſtum, qui Ariſtoteleæ materiæ exiſtētiam cauſantur, quià cognoſci ſenſu non poteſt. Nec enim hoc benè ab ipſis concluditur, alioquin nec Deus, nec quæcumque ſubſtantiæ à materia ſeparatæ eſſent, propterea quià ſenſibus ſunt ignotæ. Fuerat olim hic Epicuri error Deos negantis, quià illos non videbat, qui meritò à Tullio irridetur in 1. de nat. Deor. *Quæ ſunt* (inquit,) *tantæ animi anguſtiæ, ut ſi Seriphinatus eſſes, nec unquam egreſſus ex inſula, in qua lepuſculos, uulpeculaſque ſæpè vidiſſes, non*

cre-

crederes Leones, & Pantheras esse, cum tibi quales essent, diceretur? Invisibilem ergo oportet esse materiam ob quæ dicta sunt; quod etiam à divinitus tradita doctrina accepimus. Nam in lib. Sap. cap. 11. dicitur quod *Omnipotens manus Domini creavit Orbem terrarum ex materia invisa.* Non autem ibi est sermo de prima Mundi creatione, quæ simpliciter fuit ex nihilo, nullo tunc præexistente subiecto; sed de secunda hoc est de rerum distinctione, & ornatu. Sic enim intelligitur factas res ex materia invisa, idest sensu non apprehensa. Id ipsum tradidere antè Aristotelem Philosophi nomine clari, ut Ægyptius Mercurius, qui in Asclepio materiam esse totam invisibilem asserit. Plato quoque in Timæo talem materiam esse constituit. Sed inquies ex Aristot 3. de Cæl. tex. 61. *Oportet fortè sensibilium principia esse sensibilia*: Quarè materia sensibilis erit, cum sit sensibilium principium. Audias tamen quid Simplicius dicat: *illud (fortè) apposuit, quia non semper necesse sensibilium sensibilia principia esse. Nam materia*

prin-

principium sensibilium existens diffugit sensum. Satis ergo erit sensibilium principia esse sensibilia, vel per se, vel per accidens, quod non convenit Mathematicis figuris, quæ tamquam principia agnoscebantur à Pythagorico Timæo; cui proindè Aristoteles adversatur.

CAP. VI.

Materiam aliquo modo esse cognitam, alio etiam incognitam.

VErùm cum materia minimè sensibus obvia sit, dubitabit aliquis num etiam intelligendi facultati impervia perhibeatur. Contrariæ enim loquutiones de materia videntur ferri. Nam 7. Metaph. tex. 35 dicitur: *materia per se ipsam incognita est*. Similia etiam Plato in Timæo asserit: *ipsa quidem* (inquit) *comprehendi per se nullo pacto potest*. Et tamen talem materiam uterque magister scilicet, & discipulus cognoscibilem fatetur, dum eam definitionibus explicant. Hanc itaque

que dubitationem dirimere haud erit difficile, si quot modis aliquid cognosci dicatur, advertamus. Primò enim quæri potest, an sit res, deindè quid sit. Rursus quandò quæritur quid sit, vel ipsam essentiam venamur, vel quæ in illa sunt propria. Demum aliqua meliùs intelligimus quid non sint, quam quid sint; ut illa, quæ ab intellectu animæ nostræ remotissima sunt: hujusmodi autem Deus, & materia prima. Deus enim talis est, quia purus est actus; materia prima, quia est pura potentia. Igitur sic patet materiam aliquo modo esse cognitam, alio verò incognitam. Cognoscitur enim quod est, quamvis quid sit perfectè non cognoscatur. Nec tamen est hujusmodi cognitio inutilis, cum talem de Deo habeamus. Idcircò ergò materia incognoscibilis dicitur, quia eius natura comprehendi nequit, cum potentia tantùm sit, & nullo modo actus. At secundùm analogiam, & comparationem ad materiam artis intelligi potest: *ut enim* (inquit Philosoph. 1. phys. tex. 69.) *ad statuam æs, aut ad lectum lignum, aut*

aut ad aliud aliquid habentium formam materia, & informe se habet prius quam accipiat formam: sic hæc ad substantiam, & hoc aliquid, & quod est se habet. Vel etiam cognoscitur materia per remotionem eorum, quæ cognoscimus in aliis: & hæc negativa cognitio dicitur, & apud Platonem in Timæo adulterina, hoc est non propria, sed aliena nominatur.

CAP. VII.

Quid sit apud Ioannem Picum materiam cognosci per viam numerorum.

QVoniam de cognitione materiæ agitur sermo, non erit procul à proposito Ioannis Pici Mirandulani omnigena litteratura Principis admirabilis conclusionem examinare, quam inter paradoxas posuit, in quibus nova in Philosophia dogmata inducit. Et utinam eam sicut & alias nobis expli-

plicasset anima illa Cherubica intelligentia donata; sic enim, nec mihi periculum fieret gloriæ, dum fortè nimis audax sensum acutissimæ mentis vestigo; & præterea multum dignior, ac clarior, quam nunc est, Philosophia incederet. Non ergò tanti me facio, ut Ioannis Pici mentem capere me posse arbitrer, cui satis est subolfacere, ac monumenta tanti ingenii quotidie mirari, & quadantenns concessum est erudiri. Cæterum conclusio, de qua dicturus sum, est illius notæ quinquagesima quarta, & dicit sic: *Ad probandum materiam primam esse magis certificat, vel via numerorum, vel via catholicæ Philosophiæ, quam ulla ratio physica, in qua sensus habeat introitum.* Quali enim ratione physica probatum sit esse materiam antea vidimus: nam ex via generationis deducitur. Verùm esse quidem generationem videmus, sed materiam, in qua fiat generatio, sensu nullo percipimus: Oportere tamen materiam adesse suadet illud *ex nihilo nihil*, quod non est sensu cognitum, nisi in mutatione secundùm accidens. In substantiali autem muta-

tio-

tione via Fidei comprobatur, secundùm quam solius Dei est creare. Præterquamquod si non est naturaliter productio ex nihilo, nec est Aristotelis materia, aliam oportebit ponere, qualem veteres statuebant, & Neoterici dicunt. Hac autem posita, quæ impossibilia secundùm catholicam Philosophiam sequantur ostensum in altero libro est. Igitur manet dubitatio, quomodò intelligatur viam numerorum certificare de existentia materiæ primæ. Hic est nodus, quem mihi solvendum propono; quod si frustrabit eventus, precor de venia, cum ad laborem honestus sciendi amor, non temeritas provocaverit. Cum ergo notum sit Ioannem Picum omnium Philosophorum doctrinam optimè calluisse, in Platonica autem præ cæteris excelluisse, ex isto fonte absonditam veritatem haurire non despero. Docet enim in 7. de Repub. Plato Philosophis esse necessariam Aritmeticam, in qua id, quod primò consideratur est ipsa unitas omnium numerorum principium. Quin imò intelligere naturam unius est perutile,

tile, cum per hujus cognitionem id, quod verè eſt, intelligamus; ſic enim ait: *hoc pacto unius conſideratio ex eorum numero erit, quæ attollunt animum, convertuntque ad eius, quod verè eſt contemplationem*. Quarè cum ſecundùm Platonem neceſſaria ſit unius conſideratio, & prætereà unum ſit numeri principium (dicitur autem principium, quia eſt veluti janua, & via, per quam omnem numerorum multitudinem cogitatione ingredimur) arbitror viam numerorum apud Picum ſignificare ipſum unum. Igitur intelligere materiam primam per viam numerorum, eſt ejus naturam cognoſcere per unius intellectum. Verùm quomodo per unius conſiderationem in cognitionem primæ materiæ perveniamus, eſt aperiendum. Profectò unum, & ens convertuntur, ut Metaphyſici dicunt, & ipſe etiam Picus declarat in celebri opere de Ente, & Uno, cujus gloriæ non derogavit, aut invidia, aut moleſtia. Rurſus idem Auctor in ſexto ejuſdem libri capite oſtendit materiam non eſſe verè unam, quia nec eſt verè ens; nec tamen eſt omninò ni-

hil

hil, quarè nec unius ratione omninò privata: *exactam autem unitatem* (inquit) *ab eadem, à qua esse, recipit forma*. Cum ergò natura unius sit ens esse, sequitur, quod ens actu erit unum actu, ens in potentia unum in potentia. Igitur hoc modo viam numerorum arbitror certificare materiam primam esse; quià sicut materiam perfecta ratione entis privari intelligimus, ità & unius. Quod si aliter velimus interpretari, dicamus cum Iamblico, de cujus opinione in eodem dicitur capite, materiam esse dualitatem, quia ut dualitas est prima multitudo, & radix cæterarum; ita materia est radix multitudinis, quatenus est corruptionis, & generationis causa, unde multa oriri, & interire conspicimus. Intelligemus ergo materiam primam esse per viam numerorum, quia dualitatem non quidem principium numeri, sed primam rationem numeri esse intelligimus; dualitati verò non absurda proportione materia comparatur.

CAP.

CAP. VIII.

Solvitur instantia.

AT qualisnam sit materia hoc modo utcumque intelligimus quidem; esse autem quo pacto certificamur? Nam si unius consideratio esse materiam ostendit, erit ergò materia, ubi ratio unius: quare & mentes separatæ materiam habebunt, quia de singulis unius ratio prædicatur. Verum si ex eo, quod cognoscatur aliquid, quale sit rectè inferimus esse posse, cum è contra esse impossibile rectè illud dicamus, quod qualenam sit, intelligere non possumus, ut Chymeras: materia autem qualis sit per viam intelligimus numerorum, & esse quoque dicemus. Conclusio enim Pici non est positivè posita, ut ità illam accipiamus, qualem exhibent verba, sed in forma paradoxi. Existimo autem paradoxum enunciatum, quod sub specie falsi certissimam continet veritatem. Quarè est

eſt intelligenda Pici ſententia eo, quo poteſt modo, non ut prima verborum facies ſignificare videtur. Igitur ſeparatis ſubſtantijs materia non inerit, quia non eſt in illis ratio unius, qualis in materia reperitur: earum enim unitas actus, cum & ipſæ formæ, actuſque ſint.

CAP. IX.

Materiam ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe.

PRima cauſa ut potuit materiam ex nihilo creare, ità poſſet illam in nihilum redigere virtute ſubtracta, qua illam conſervat. Non autem generari poſſibile eſt materiam, ſi generationem fieri ex ſubiecto oportet (quæ enim ex non ſubiecto productio non eſt generatio, ſed creatio); alioquin eſſet ſubiectum antè primum, quod fieri nequit. Corrumpi etiam non poterit materia niſi in ſubiectum; eſt autem ipſa ſubiectum ultimum, quo proindè non eſt aliud poſterius, quarè

rè incorruptibilis materia: Amplius quod eſt generationis cauſa generari non debet: nam alioquin quomodo generatio erit, ſi cauſa tollitur? Eſſe autem materiam generationis cauſam neceſse eſt, non efficientem, ſed materialem, ut lignum figurationis: undè in Aſclepio dicitur materia *malignitatis fæcunda*. His tamen obſtat, quod materia habet eſse à forma; una autem forma recedit altera ſuccedente: quarè exiſtentiam amittet materia, ergò & corrumpetur. Amplius ſi eſt corruptionis cauſa materia, ipſam quoque corrumpi oportebit, nam propter quod unumquodque tale, & illud magis. Quod ſi nihilominus dicatur materia incorruptibilis, erit ipſo compoſito perfectior, quod eſt corruptioni obnoxium. Solvuntur tamen hæc. Nam corrumpi illud dicitur, quod erat, & poſteà non eſt; non ità materia, quæ quamvis in nova generatione non ſit amplius ſub veteri forma, eſt tamen ſub nova: ceu baculus, qui de manu in manum porrigitur, cadere non dicitur, quia ſucceſſivè à pluribus manibus ſuſtentatur.

tur. Illud autem propter quod unumquoque tale, & illud magis de formali causa est verum, non de materiali: aqua enim calida propter ignem, ignis tantò magis calidus. Verùm formalis causa corruptionis non est materia, sed contrarietas qualitatum. At materia licet incorruptibilis ponatur, non est tamen simpliciter composito perfectior, quia major est perfectio esse ens actu, quam incorruptibile.

CAP. X.

De appetitu materiæ ad formas.

QVoniam materiam appetere formas vulgatum à Peripateticis est dubitari etiam solet qualisnam sit appetitus iste. Porrò appetitus est ad bonum propensio: est autem forma bonum. imò, & divinum ut ait Arist. 1. phys. tex. 81. Quarè cum materia per se sit omnis perfectionis indiga, appetit bonum, quo caret, ut turpe pul-

chri-

chritudinem exoptat. Rursus sunt omnes formæ erga materiam pares, cum æqualiter singulæ ens actu in materia efforment; quarè non has magis, quàm illas appetit. Nec si ejus potentia una forma terminatur, expleta dicitur; unde adhuc formarum, quas non habet, est sollicita. Mali ergò principium materia, quia nulla forma saturatur, nam quod nacta est bonum, interimi permittit. Cum tamen singularium jactura Universi varietatem servet, idcircò bona materia non per se, sed fine præstituto. Quibusdam tamen visum est non rectè fuisse tributum materiæ appetitum, qui propriè est animalium. Hos tamen edocendos remitto ad Ioannem Franciscum Picum alteram Mirandulæ gloriam, qui in lib. de appetitu materiæ cap. 9. ait: *cum desunt propria nomina translatitiis utendum est, quæ & interdum ex usu communi loquendi rem ipsam exprimunt significantius, & tamquam sub oculos ponunt.*

CAP. XI.

De nominibus materiæ.

TAlem ergò esse materiam, ex qua omnia naturalia generantur, hactenus ostensum est, quam quidem non solus Aristoteles asseruit, sed ante illum Plato, & antequam Græciam ingrederetur Philosophia Trismegistus agnovit. Postquàm tamen Aristoteles eam manifestius significavit omnes celebriores Philosophi assentere: nam Platonici, qui aliam philosophandi rationem à Peripateticis visi sunt habere, dum tamen ad physica declinarunt, ab hujusmodi materia minimè abhorruerunt. Cum verò sit omnium entium despicatissima, metaphoris quibusdam eam significare Philosophis placuit. Trismegistus quidem in Asclepio Hylen vocavit idest invisibilem, unde & invisa in sacris litteris dicta Peripatetici inaffectam, informem puram potentiam propè nihil, & propè substantiam

tur.

turpe, ac matrem appellarunt. Caret enim perfectione quacumque id, quod habet posse tantum perfici, idcirco perfectissimus actus, qui est esse, potentia in illa existens relinquit in medio inter nihilum, & ens; ornaturque formis, quas veluti mater passive parturit. Apud Platonem, ejusque discipulos infinitudo dicitur; & Pandetes, hoc est omnia habens, conceptaculum, gremium, sinus, & locus formarum: quia cum nullam rationem actus contineat in propria abyssu recondit omnes rerum formas, ac species. Arabes originem, massam, sylvam, & seminarium appellarunt, quia omnia ceu ex prima, & communi rerum materia procreātur. Demum est verus poetarum Proteus, qui iuxta Virgilianum illud Georg. 4.

Omnia transformat se se in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.

CAP. XII.

De forma.

MAteriæ naturam ſatis perſcrutati remanet, ut formam quoque veſtigemus. Nec enim materia quod quid eſt eſſe rei, ſed aliud præterea quæritur, quod diſtinguat, ipſamque materiæ potentiam determinet. Hic autem formæ, & actus finis, ex quo perfectio omnis redundat. Non ergo hominem eſse eſt eſse Muſicum, vel Geometram, ſed homini aliud eſt eſse Hominem, & Muſicum, vel Geometram. Quarè erit Muſica, aut Geometria forma inhærens homini Muſico, vel Geometræ: & ſimiliter à non Muſico, & non Geometrà diſtinguetur Muſicus, & Geometra non ſecundùm hominis eſse, quod eſt utriſque commune, ſed per in exiſtẽtes formas Muſicę, ac Geometriæ. Habita autem, quæ oportet, naturalium, & artificialium ratione, ſimili quoque modo de his philoſophabimur;

mur; non enim eſt lignum, aut lapis, quia materiam habet, ſed ligni, lapidiſque forma talis eſt eſſe principium. Hinc præter materiam poſita forma, ut ex utraque veluti partibus unum phyſicum compoſitum fiat. Equidem omnes quicumque cum Parmenide, & Meliſſo non exiſtimarunt unum eſſe ens cuncta, de forma cogitare oportebat: nec enim commune diſtinguit, ſed quod eſt uniuſcujuſque proprium. Igitur veteres quæcumque potuerunt de forma dixere. Hi enim per rarum, & denſum materiam ad ſpecies determinatas cogi arbitrati; illi autem per congregationem ſecundùm differentiam Rhyſmi, Diathige, & Trope ſcilicet figuræ, ordinis, & ſitus. Hæc etiam ſola Neotericis forma ſupereſt, qui pro principijs atomos, vel particulas, vel minima corpora ſtatuerunt: nihil enim refert quocumque voces nomine mechanica principia, cum idem varijs nominibus ſignificetur. Undè tam apud hos, quàm apud illos erat omnis mutatio alteratio localis, & generationem in eo, quod quid eſt prorſus ſuſtulerunt. Quarè

recentium forma eſt particularum combinatio, textura, ac harmonia.

C A P. XIII.

Formam non eſſe rectè aſſignatam ſecundùm mechanica principia.

HÆc autem non rectè ſe habere comperiemus ſecundùm veritatem, quamvis cohærenter ad ea, quæ ab ipſis poſita ſunt, dicantur. Eſſe namque generationem, quod oporteat, declaravimus; quarè materiam ſubſtantiam non eſſe, ſed prope ſubſtantiam, hoc eſt eſſentialem ejus partem eſt neceſſe. Ordo autem, & combinatio eſt aliquid conſtituta ſubſtantia poſterius; erit ergo aliud prius, à quo eſſe ſubſtantię dependeat. Hoc autem accidens non, igitur altera ſubſtantiæ pars, quæ cum materiæ potentiam expleat, contrahatque ad ſpeciem; actus, & forma fuit à Peripateticis appellata. Quod ſi eſt harmonia forma, & ordo, ut dicunt; hoc ſecundùm locum mutato ſubſtantia eadem non ma-

maneret, quod tamen non evenit. Quare aut non est hæc forma, aut non est generatio. melius autem illam, quàm hanc negare, si rectè à nobis statutum est, quod hic assumpsimus, ut videtur. Itaque apparenter solum de forma veteres dixisse ex his patet: & *ad exiguam partem quandam Empedocles, & Democritus formam, & quodquid est esse rei tetigerunt*. 1. phys. tex. 22. Sit ergo forma, qualem Aristoteles indicavit, actus, & quodquid est substantiæ. Duo enim Physica principia, unum quidem materia, forma alterum; quoniam id quod generatur, non simplex sed compositum. Si enim simplex esset, quid superesset in corruptione, ne generatio ex nihilo fiat? Manet ergò materia, quæ nunquam corrumpitur, forma verò in totius corruptione recedit. Nam hoc modo intelligitur principia semper manere, non enim de omnibus uniuersim dictum, sed de materia; quod si etiam formam intelligamus manere, quamdiu compositi essentia perseverat, non erit inconveniens.

CAP. XIV.

Quæ contra formam obiiciantur.

VIdebitur fortè alicui formæ existentia neutiquam pertinens, si accidentia ponuntur. Nam hæc quoque formæ sunt, & distinguunt, & sunt operandi principia: quamobrem si propter hos fines forma inducitur, aut frustra accidentia erunt, aut forma. Esse præterea haud aliud videtur substantiæ, & accidentium. Quid enim est esse lacti? Hoc profectò, quod est album, fluidum, & dulce esse. Non erit ergo aliud præter hęc nisi materia, cui hæc insunt. Ita quidem fortè diceretur etiam ab illis, qui non multum à Lyceo abhorrerent. At mechanicè philosophantes addunt. Si est quidem generatio, oportet formam educi, at hoc quomodò fiat est planè intelligere difficile. Vel enim omnes formæ actu in materia continentur, vel potentia. Si actu, infinitum erit, quoniam

quæ

quæ generari possunt, infinita. Si autem potentia dicatur, quomodò hoc; si ex nihilo nihil? Oportet quidem aliquid ex nihilo fieri, si forma de potentia materiæ educatur. Nam antequam generatio fiat, forma est nihil; at post generationem est aliquid: igitur erit ex nihilo. Præterquam quod inconveniens est educi aliquid ex eo, in quo non est; nec enim gladius ex vacua educitur vagina. Ampliùs si principia non fiunt ad invicem, nec ex materia forma, utraque enim principium est. Deindè qualisnam sit talis eductio intelligi nequit. Nam si educitur forma, quià à materia dependet, etiam materia ex forma educeretur, cum ab illa esse recipiat. His ergo rationibus Neoterici formas Peripateticas inficiantur.

CAP. XV.

Responsio ad supradicta.

AD hæc ergò respondentes dicamus. Utrumque enim substantiæ necessarium, & ejus prima forma, & accidentia: sed illa quidem prior, hæc posteriora. Cur enim huic substantiæ hæc insunt accidentia? Non causa materiæ, quæ communis est. Igitur erit quoddam accidentium principium, ac radix, & hoc est, quod appellamus formam. Rursus naturalibus substantiis non eædem operationes conveniunt, nam magnes trahit ferrum, non paleas; succinum è contrà paleas trahit, non ferrum: ignis calefacit, aqua frigescere facit. Quarè hæc si non est intraneum agendi principium? Amplius cum ex eisdem elementis plantæ omnes generentur, ac nutriantur; cur ex his poma, ex illis vuas, ex aliis alia colligimus pabula? Itaque propter has rationes forma substantialis concessa.

cessa. Undè non est verum simpliciter non intelligi substantiam ablatis cogitatione accidentibus, his quamvis per alterationem corruptis substantia non maneat. Non est autem difficilior Neotericorum dubitatio, quamuis molestior contentionis studio facta sit. Bifariam enim educi aliquid dicitur, vel ex eo vbi erat actu, vel potentia. Primo modo educuntur ex crumena numi, ex vagina gladius. Secundo modo forma ex materia extrahitur. Nec est necesse ita hanc, ut illa educi. Tunc enim eductio de potentia subiecti fit, cum aliquid generatur, aut secundùm substantiam, aut secundùm accidens. Nam accidentia quoque educi est manifestum. Formæ etiam artificiales de potentia subiecti educuntur, quia secundùm accidentalem generationem fit artificiale esse. Igitur non fit ex nihilo forma, cum ex materia fiat; quod enim ex nihilo fit, non præsupponit materiā, in qua potentia contineatur. Dependet verò à materia forma, & vicissim à forma materia, sed secundùm diversum causæ genus: forma

enim à materia, ut à subiecto; materia à forma, ut ab eo quod est sibi quodquid. Non ob hoc tamen, quod à materia forma dependet, educi dicitur, sed quia in materia continetur potentia non actu: ut ex ligno Mercurii forma educitur, quia in ligni potentia præexistebat. Quarè eductio est fieri actu, quod prius erat potentia. Dubitabit autem aliquis qualiter sint in substantia accidentia: an fortè de his philosophabimur similiter, ac in civili facultate sunt tradita? Docet enim Aristoteles in septimo Politicorum libro cap. 8. quod *secundùm naturam consistentium non hæ sunt partes totius consistentiæ, sine quibus totum esse non potest.* Talis namque est Civitas, in qua multa sunt, sine quibus esse Civitas non potest, nempe alimenta, arma, pecuniæ, Religio, & juris administratio; quæ tamen civitatis partes minimè sunt, sed propriæ conditiones. Pari ergo modo in substantia accidentia existunt; sunt enim affectiones illius, sed non partes.

CAP. XVI.

De actu, & potentia differitur.

MAlè jam cepit audiri; imò quod adhuc peius est, cũ risu excipitur à Neotericis hæc doctrina actus, & potentiæ: cum tamen hæc illa sit natura, quæ visa ignorantiam solvit, ignorata scientiam aufert. Quarè non mirum Neotericos à via rationis multùm declinasse, qui sibimet hanc veritatis januam clauserunt. Age ergo, quàm rectè hoc à Peripateticis sit dictum, quamue insulsè ab ipsis irrideatur videamus. Profectò actus, & potentiæ distinctio antiquior est, & dignior, quàm fortè aliquis putet. Hoc autem majorum auctoritate declarabitur, quorum fuit celebris fama; & posteà ratione ipsa cogente fiet luce manifestius. Siquidem Mercurius Ægyptius in Asclepio loquens de creatis rebus dicit: *Non erant, quando nata non erant: sed in eo jam tunc erant, undè nasci habuerunt.*

runt. Non erant scilicet actu, erant tamen potentia; sed non illa passiva (sunt enim facta ex nihilo) igitur in activa. Est ergo simpliciter verum aliquid fieri actu, quod prius non erat, nisi potentia. Rursus in eodem dicitur libro. *Quæcumque sunt, quibus inest natura generandi, generabilia sunt, de quibus nasci possunt, tametsi ea non nata sint*. En illa, quæ in altera sunt potentia, videlicet passiva; generabilia enim hujusmodi sunt. Locrensis quoque Timæus, ac Plato uno velut ore fatentur materiam à propria potentia recedere nunquã: hoc autem dicitur quia informe debet esse id, quod suscipit formas; sic enim inquiunt: *Numquam illud ipsum formationis gremium bene erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis, quas recepturum est careat*. Hæc quidem ante Aristotelem dicti. Post illum verò omnes Peripatetici non solùm, sed clariores quicumque Philosophi assensere. Celebre enim etiam apud Platonicos hoc dogma: undè Plotinus de eo ex proposito loquitur lib. 5. Ennead. 2. per totum. Sed illustrium

viro-

virorum teſtimonio dimiſſo, quid hac veritate clarius, quam & Mechanici ipſi tandem confiteri coguntur? Nam combinatio, quæ nunc fit, antea non erat profecto actu, potentia tamen ſic: particularum etiam motus potentia erat, antequam eſſet actu Sunt tamen qui fieri quidpiam de novo inficientur; ſed hoc inopinabile, & contra experientiam, qua gloriantur. Coguntur præterea ita dicentes omnia eſſe unum ens credere, ut Parmenides, & Meliſſus, ſolùm enim eſt ejus, quod unum eſt ſemper, mutari numquam. Demum artificialia conſiderantibus compertum erit fieri multa actu, quæ prius erant potentia. Nam circulus ex ære, vel triangulum, aut quævis figura actu ex potentia fit; niſi forte dicere velis fuiſſe triangulum, aut circulum, antequam eſſet; quod planè eſt ridiculum.

CAP.

CAP. XVII.

De variis Nominibus formæ.

FOrmæ quoque multa data nomina, non quia ignota sit, ut materia, sed ut ejus natura explicatior fieret. Id ergo, quod materiam complet, ac perficit vocatum ab Aristotele forma, quia format; actus, quia potentiam materiæ terminat; quodquid est esse rei, quia substantiam constituit; species quia substantias ad certas species determinat; ratio, quia sola cognoscibilis, seu quia est, undè est aliquid; endelechia, quia totius esse causa. A'Platone simulacrum dicitur, quia divinam ideam exprimit in materia; ideò à Platonicis imago divini exemplaris appellata. Arabes autem rectè vocarunt participationem primi actus rebus impressam. Nam omnis creatus actus est primi, ac divini participatio. Quarè creaturæ divinam participiant perfectionem non ex parte materiæ, quæ divinæ

sim-

ſimplicitati contraponitur; ſed ratione formæ; talis enim eſt Deus, quia & actus omnis compoſitionis expers. Dicitur quoque forma pulchrum quid, & divinum, & appetibile ab Ariſtotele, propterea quia turpido materiæ pulchritudine formæ decoratur: pulcrum autem, & bonum. Eſt autem bonum forma, & actus.

CAP. XVIII.

Ex forma, & materia unum per ſe fieri.

QUemadmodum per ſe ens ab ente per accidens diſcrimen habet, ita unum per ſe ab uno per accidens. Quarè quod non eſt per ſe ens, nec per ſe unum. Equidem unum per ſe trifariam dicitur, aut quod habet unam quantitatem ut corporea; aut quod unam eſſentiam, ut albedo; aut quod unam exiſtentiam, ut compoſitum. Ex materia enim, & forma unum ens fit, in quo, ut una forma,

ma, sic una tantùm existentia. Per se etiam ens, & unum compositum dicitur ob eandem causam. Ideo non est unum, ut aceruus, sed ut ens simpliciter unum dicitur. Nam quamuis in composito eodem duo sint, materia, & forma; non est tamen duplex ens in actu, sed unum, quia ex actu, & potentia unum in actu fitens. Necesse autem uniri actum potentiæ, ut unum fiat. At qualisnam sit hujusmodi unio dubitant. Nam quosdam ex Platonis schola per subtilius quoddam vinculum formam copulari materiæ tradidisse memorat Bessarion lib. 3. in calumn. Plat. Peripateteci verò multi unionis modum astruunt, quem alii negant. Illa autem Platonicorum opinione, ut nimis improbabili dimissa (nec enim corpus est, quod inter materiam, formamque mediat) unionem tamquam superadditum modum in composito reperiri existimo. Poterat enim hæc singularis forma huic materiæ non uniri, quare modus erit, qui indifferentiam tollat.

CAP.

CAP. XIX.

De Privatione.

MOs eſt apud Peripateticos duplicẽ de compoſito phyſico conſiderationem facere, alio enim modo, quando per generationem fit; alio quando generatione abſoluta dicitur factum. Hinc aliquandò tria, aliquando duo tantùm principia decernunt. Nam quando ad compoſiti jam exiſtentis naturam reſpicitur, illa eſſe principia dicunt, ex quibus ejus ſubſtantia coaleſcit; & hæc materia, ac forma. At in ipſa generatione accipiuntur illa, ſine quibus mutatio eſſe non poteſt. Sunt autem tria, ſubiectum, quod mutari dicitur, & forma, quam per mutationem aquirit, & privatio, à qua dum mutatur recedit. Verùm privationem non eſſe inter principia connumerandam aliquibus placuit, propterea quod principia eſſe oportet, cum per illa ſint cætera. Nihil autem privationi

ni ineſt, niſi maleficium, & per ſe non eſſe; quare nec videbitur eſſe principium. Hæc quidem rectè ſe haberent, ſi privatio pars eſſet compoſiti; ſed non hoc modo principium dicitur privatio. Eſt ergo ſolùm terminus, qui in generatione relinquitur. In quacumque enim mutatione ex eo, quod non eſt, fit aliquid; ut ex non muſico muſicus homo, ex non medico medicus. Et ſic quidem ex per ſe non ente fieri aliquid dicitur: ex non ente autem per accidens, ut ex albo muſicus, ex ligno cinis. Quia autem, privatio formæ opponitur, ideo principia contraria dicta; nulli enim contraria materia, quæ utriſque ſubiicitur.

C A P. XX.

Anacephaleoſis totius operis.

DIxi aut ad veritatem, aut ad vires ſatis. Proferat meliora, qui plus poteſt: deſinat calumniari, qui invidet. Accuſari non recuſo, ſed ratione probari

bari errorem meum poſco. Hac interim gloria delector, quod eam doctrinam propugnavi, quæ doctiſſimis placuit, ni fortè nuper à crepundiis liberata ſapientia eſt. Gratias verò agere Neotericis Ariſtotelis exemplum docet; ſunt enim contrariæ opiniones utiles ad exercendum bonum mentis habitum. Magis tamen gratias agere Deo convenit, qui inveniendæ veritatis veſtigia in Peripato impreſſit: hic enim, aut certior veritas, aut nullibi eſt adhuc humana ſuſpicienti. Miratæ ſunt omnes totius orbis Academiæ Ariſtotelem, ut inter Ethnicos Philoſophos præcellentiſſimum, ſed & Pariſienſis ſchola aliarum magiſtra *Philoſophorum Principem* vocavit. Quis enim doctior, quis utilior Ariſtotele? Non excipio cum Cicerone Platonem, qui ſolùm moralia docuit; parùm verò de naturalibus tractavit, & perfunctoriè. At Ariſtoteles omnia planè diligenter enucleat phyſica, civiliaque. Stat pro Lyceo ratio, quæ ibi ſolùm naturæ leges ſincerius obſervat, ſtudioſius colit. Quin ergo

ge-

generosum illum juvenem imitamur; Theodorum, inquam, de quo Livius lib. 45. dicit. Victori enim Paulo Emilio Consuli, & Romani exercitus Imperatori cum januas clausisset quædam Epiri civitas duorum hominum potentia seducta, exclamavit nobilis adolescens: *Quin aperimus portas, & imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit?* Triumphanti enim Peripateticorum doctrinæ per tot sæculorum cursus, devictis, prostratisque varie pugnantium Philosophorum sectis, Lycei præterea gloria celebrata per ora doctissimorum hominum, dum pauci resistere cepere, non rationis virtute, non experientiæ præsidio, quàm immeritò jactant; sed vel quia his desiderari fortè potuerunt, quæ homini Philosopho necessaria judicat in sexto de Republica Plato; vel quia invidiæ stimulis agitati magnam nominis famam nancisci sperarunt in Aristotelem, atquè Peripateticos debacchari: cur non dicemus: *Quin doctrinam accipimus, quam orbis terrarum accepit?* Cur de Principiis Aristotelis sententia cum assensu

ſu non ſolùm, ſed cum plauſu nunc, ut olim, non accipitur, cum S. Thomas q. 1. de Spirit. creat. a. 3. dicat quod *Ariſtoteles conſideravit vera Philoſophiæ Principia*? Faceſſant ergo Leucippus, Democritus, aliique balbutientis Philoſophiæ Pedagogi: unus veniat Ariſtoteles, quem divinitus tradita Doctrina non ejecit è ſcholis, ſed complexa eſt; & recipere ab Ethnico homine Veritatis donum non erubuit, cum impertiri Sapientiſſimus DEUS non fuerit dedignatus.

FINIS.

V. D. Sebastianus Giribaldus Cleric. Regul. S. Pauli in Ecclesia Metropolit. Bononiæ Pœnitent. prò Eminentissimo, & Reverendissimo D. D. Iacobo Cardinali Boncompagno Archiepiscopo, & Principe.

Vidi de mandato Reverendiss. P. Inquisitoris Bononiæ, & approbavi Ego infrascrip. die 13. Maii 1702.

Fr. Carolus Antonius Cantopholi Ordin. Min. Con. S. Francisci S. T. M. & S. Officii Consultor.

Stante Præfata Attestatione

Imprimatur.

F. Thomas Antonius Manganoni Ordin. Præd. Vic. Gen. Sancti Officii Bononiæ.